

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Alžběta Pražanová

Alternativní tresty – Komparace české a francouzské úpravy

Diplomová práce

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Alternativní tresty - komparace české a francouzské úpravy vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 29. 3. 2017

Alžběta Pražanová

Na tomto místě bych chtěla poděkovat JUDr. Bronislavě Coufalové, PhD., za její lidský přístup a odborné vedení, a panu Christianu Bongiovannimu za cenné poznatky z francouzské praxe.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1. Vymezení alternativních trestů	9
1.1 Trestání obecně	9
1.2 Alternativní tresty v české právní úpravě	11
1.3 Alternativní tresty ve francouzské právní úpravě	15
2. Vybrané alternativní tresty v České republice	19
2.1 Trest domácího vězení	19
2.2 Trest obecně prospěšných prací	25
2.3 Peněžitý trest	29
2.4 Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody	31
3. Vybrané alternativní tresty ve Francii	34
3.1 Obecně prospěšné práce (Travaux d' intérêt général)	37
3.2 Umístnění pod elektronický dohled (Placement sous surveillance électronique)	40
3.3 Polo-svoboda a vnější umístnění (La sémi-liberté a le placement extérieur)	45
3.4 Resocializační programy v gesci soudů (Le suivi socio-judiciaire)	49
3.4.1 Stáž rodičovské odpovědnosti (Stage de responsabilité parentale)	50
3.4.2 Stáž bezpečnosti silničního provozu (stage de sensibilisation a la sécurité routière)	51
3.4.3 Stáž k odpovědnosti vůči sexuálnímu násilí (Stage de responsabilisation pour la prévention et la lutte contre les violences au sein du couple et sexists)	52
3.4.4 Občanská stáž (Stage de citoyenneté)	52
4. Komparace statistických údajů a návrhy de lege ferenda	55
4.1 Vývoj vězeňské populace	55
4.2 Stavy probačních úředníků	56
4.3 Peněžitý trest	57

4.4 Obecně prospěšné práce.....	58
4.5 Domácí vězení.....	59
Závěr	61
Přílohy	63
Seznam použitých zdrojů	71
Shrnutí.....	77
Summary	77
Seznam klíčových slov.....	78
Key words.....	78

Seznam použitých zkratk

TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
ZSVM	Zákon č. 218/2013 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů
CP	Code pénal
CPP	Code de procédure pénale
TOS	Trest odnětí svobody
OPP	Obecně prospěšné práce
PMS	Probační a mediační služba
SPIP	Service pénitaire d'insertion et probation

Úvod

Tématem mé diplomové práce je srovnání české a francouzské úpravy alternativních trestů, tedy jejich vymezení, ukládání a fungování v praxi. V rámci práce bude nutné poukázat jak na znaky shodné, které umožní kvalitní a objektivní komparaci, tak na znaky odlišné, jejichž povaha je často odrazem kulturních a místních specifik obou zemí. Práce je zaměřena téměř výhradně na trestání dospělých; problematice trestání mladistvých se věnuje podkapitola týkající se francouzského alternativního trestu (tedy spíše opatření) občanské stáže, která doplňuje systém stáží pro dospělé delikventy a bez zmínky o níž by podávaný pohled na francouzskou úpravu nebyl kompletní. Práce se snaží přinést ucelený přehled o systému alternativních trestů jak v České republice, tak ve Francii, přičemž z důvodu rozsahu je pozornost věnována alternativním trestům v užším pojetí, tedy podmíněnému odsouzení k trestu odnětí svobody, domácímu vězení, obecně prospěšným pracím a peněžitému trestu, a jejich francouzským obdobám. Jelikož francouzský systém je systémem komplikovaným a u nás příliš nezmapovaným, přináší práce pojednání i o některých sankcích českému právu neznámým.

Ve Francii jsou soudy, co se týče ukládání alternativních trestů, poněkud aktivnější i zkušenější než v České republice. Vyjma podmíněného odsouzení, zavedeného v obou zemích na počátku 20. století, byl do francouzské úpravy zařazen první ryze alternativní trest již v roce 1984. I to byl jeden z důvodů, proč jsem si ke komparaci a jako zdroj možné inspirace vybrala právě Francii. Jako čelní představitel moderní západoevropské demokracie se i přes značně komplikovaný soudní systém nebojí zavádět nové druhy sankcí a využívat všech možných nástrojů k naplnění zásady individualizace a humanity trestu do své praxe. I když ne všechna přijatá opatření se osvědčila jako účinná či prospěšná, komplex náhrad za nepodmíněný trest odnětí svobody je velmi variabilní a kromě těch „klasických“, jako jsou například obecně prospěšné práce, obsahuje i škálu trestů, které nemají obdobu jinde než ve francouzském, potažmo frankofonním, právním systému. Za ukázkový příklad lze uvést doplňkový trest tzv. stáže určené k boji proti obchodu s lidmi, jež by dle mého názoru v českém prostředí nenašla ani potřebnou legislativní podporu, a především pak využití v praxi. I přesto bude v rámci diplomové práce systému stáží věnována pozornost.

Cílem práce je zhodnotit, zda je systém trestání v některé zemi efektivnější, především z pohledu převýchovy pachatelů a snižování recidivy, a zda by bylo vhodné některou z francouzských sankcí zavést i v České republice. Za tímto účelem budou prozkoumány trestní

předpisy, statistiky kriminality obou zemí, poměr a počty ukládaných alternativních sankcí, zjišťována přeplněnost věznic a zapojení a vytížení probační služby. Zdrojem těchto informací budou oficiální ročenky francouzského Ministerstva spravedlnosti a Probační a mediační služby, dále statistiky Ministerstva vnitra ČR a Ministerstva spravedlnosti ČR, výroční zprávy Vězeňské služby ČR a studie Rady Evropy vedené výzkumným týmem Univerzity v Lausanne v rámci dlouhodobého projektu mapujícího trestně-právní situaci členských států SPACE I a SPACE II. Praktické využívání sankcí a jejich efektivita z francouzského pohledu byla konzultována s panem Christianem Bongiovannim, příslušníkem francouzské policie, který se aktivně podílí na resocializačních programech v gesci soudů jako lektor dopravních stáží v obvodu města Nice.

Práce je členěna do 4 kapitol, přičemž každá z nich podává ucelené informace o dané problematice. Po úvodní kapitole následuje pasáž, která se snaží o co nejpřesnější vymezení pojmu alternativní trest a podává stručnou historii vývoje tohoto fenoménu, poté dochází k vymezení a popisu systému alternativních trestů v obou zemích s větším důrazem na francouzskou úpravu. Poslední kapitola nabízí podrobná statistická srovnání, nejen mezi oběma zeměmi, ale i s ostatními členskými státy Rady Evropy, a snaží se o několik možných návrhů de lege ferenda. V závěru jsou shrnuty poznatky, vyhodnocena metodika zkoumání a navrhnuty další oblasti, které by bylo vhodné blíže prozkoumat. Práce vychází z právního stavu platného ke dni 29. 3. 2017.

1. Vymezení alternativních trestů

1.1 Trestání obecně

Ačkoliv dle informací a statistik Ministerstva vnitra České republiky kriminalita v ČR již třetím rokem vytrvale klesá¹, je otázkou, do jaké míry je tento pokles způsoben převýchovou pachatelů, jejich uvědomělostí či strachem z potrestání. Z daných statistik však lze vyčíst i jiný, pro účely této diplomové práce zajímavější ukazatel, a totiž podíl recidivistů na spáchaných skutcích², který se časem ani vlivem jiných okolností příliš nemění. Jejich podíl je shrnut v tabulce č.1, která je přílohou. Z ní vyplývá, že za posledních pět let činil tento podíl průměrně 68,77 % z celkového počtu všech spáchaných trestných činů, v roce 2015 bylo dokonce 78,5% všech pachatelů recidivisty. Do jaké míry je takto vysoké číslo způsobeno amnestií prezidenta republiky ze dne 1. 1. 2013³ není předmětem této práce, ze statistik však vyplývá, že se podíl mezi roky 2012 a 2013 zvýšil asi o 5%. Tehdy byly aktem prezidenta prominuty všechny nevykonané a nedokončené tresty obecně prospěšných prací a domácího vězení, nevykonané či nedokončené podmíněně odložené tresty odnětí svobody ve výměře nepřevyšující dva roky, a také nepodmíněné tresty odnětí svobody ve výměře nepřevyšující 24 měsíců. Zhruba stejný nárůst je pak možné sledovat i mezi roky 2014 a 2015; skokově pak podíl recidivistů klesá o více jak 20 % v posledním sledovaném roce, tedy roce 2016. Ačkoliv by bylo jistě žádoucím trendem, pokud by se podíl recidivistů na páchané trestné činnosti snižoval spolu s počtem spáchaných trestných činů, nelze přehlédnout, že recidivisté tvoří rok co rok více jak polovinu pachatelů.

Z tohoto důvodu mám tedy za to, že současný systém trestání pachatelů není tak efektivní, jak by bylo žádoucí, především s ohledem na fakt, že se většina propuštěných pachatelů po svém propuštění na svobodu dopouští další trestné činnosti a do vězení se cyklicky vrací. Přikláním se tak k názoru té odborné veřejnosti⁴, která tvrdí, že alternativní tresty (ve smyslu alternativy k trestu odnětí svobody) jsou mnohem efektivnější a lépe vedou k nápravě pachatelů, a že jejich využívání ze strany soudů by mělo být vyšší.

¹ Tiskové prohlášení policejního prezidia o vývoji kriminality v ČR [online]. policie.cz, 24. 1. 2017 [cit. 28. 1. 2017]. Dostupné na <<http://www.policie.cz/clanek/kriminalita-jiz-nekolik-let-klesa-a-stoupa-objasnenost-trestnych-cinu.aspx>>.

² Statistiky kriminality dostupné online na <<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2016.aspx>>.

³ Plné znění amnestie dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/amnestie-vaclava-klausa-z-ledna-2013-dl7-domaci.aspx?c=A130101_134945_domaci_ven> [cit. 28. 1. 2017].

⁴ VÁLKOVÁ, Helena a kol. Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí. *Fórum sociální práce*, 2016, č. 1, s. 15.

Důvodem, pro který jsou alternativy k potrestání postupně zaváděny, je především prosazování restorativního přístupu, který si klade za cíl pachatele trestného činu nejen potrestat, ale především převychovat. Tomuto cíli mají posloužit právě alternativy nespojené s výkonem trestu odnětí svobody ve věznici, jelikož výkon trestu probíhá v pachatelově přirozeném prostředí a nikoliv ve věznici, kde by na něj působila řada negativních faktorů, např. pocit osamění, izolace od běžných sociálních kontaktů, každodenní styk s ostatními odsouzenými apod.⁵ Tyto alternativní sankce mají za úkol pomocí výchovného a odstrašujícího působení výkonu trestu změnit pachatelův postoj k páčání trestné činnosti a přispět tak ke snížení míry recidivy.

Trest je obecně definován jako „prostředek státního donucení, který stát užívá k ochraně zájmů chráněných trestním zákonem, ochraně společnosti před trestnými činy a pachateli. Jedná se o újmu na svobodě, majetkových nebo jiných právech odsouzeného, které může pachateli uložit jen soud.“⁶ Z dané definice plyne, že účelem trestu je na prvním místě ochrana společnosti před dalším páčáním trestné činnosti, na druhém místě pak jakési příkoří způsobené pachateli za to, že onu trestnou činnost páchal. Samotná definice účelu trestu však v aktuálním trestním zákoníku chybí, ačkoliv jasně vyplývá ze základních zásad, na kterých je trestní zákoník postaven, a těmi jsou zásada zákonnosti (§ 37 odst. 1 TZ), zásada přiměřenosti, zásada individualizace použitých sankcí, zásada personalizace sankce, zásada neslučitelnosti určitých sankcí téhož druhu u téhož pachatele, zásada humanity sankcí⁷. Odborná literatura dále uvádí⁸, že účelem trestu je kromě ochrany společnosti a zabránění v páčání další trestné činnosti taktéž výchova odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život a taktéž generální prevence, tj. výchovné působení na ostatní členy společnosti.

Jednou ze základních zásad trestního práva je zásada *nullum crimen nulla poena sine lege* a *nullum crimen sine lege scripta*, tedy že tresty lze uložit jen za ta jednání, která jsou jako trestná označena, a že lze uložit jen takový trest, který zákon umožňuje. Výčet trestů, které lze uložit, najdeme v ustanovení § 52 trestního zákoníku. Jedná se o tyto tresty:

- odnětí svobody,
- domácí vězení,
- obecně prospěšné práce,

⁵ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 25.

⁶ NAVRÁTILOVÁ, Jana. In JELÍNEK, Jiří (ed.): *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, str. 389.

⁷ Tamtéž, s. 392.

⁸ Tamtéž, s. 393.

- propadnutí majetku,
- peněžitý trest,
- propadnutí věci,
- zákaz činnosti,
- zákaz pobytu,
- zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- ztráta čestných titulů a vyznamenání,
- ztráta vojenské hodnosti,
- vyhoštění.

Ustanovení § 53 odst. 2 pak říká, že domácí vězení, obecně prospěšné práce, peněžitý trest, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, vyhoštění a zákaz pobytu lze uložit samostatně, i když zákon na některý trestný čin takový trest nestanoví. Tyto tresty lze uložit pouze za přečiny, tedy za všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let (§ 14 TZ). Tyto tresty, kromě domácího vězení, nejsou dle českého práva spojeny s odnětím svobody, proto je lze bez pochyby považovat za alternativu k odnětí svobody. Jejich obdoba existuje taktéž v právu francouzském, ve kterém lze těchto alternativ nalézt o mnoho více, a i proto jim bude věnována zvýšená pozornost.

1.2 Alternativní tresty v české právní úpravě

Za alternativní tresty lze považovat ty tresty, které jsou opatřeními nahrazující nepodmíněný trest odnětí svobody. Systém těchto alternativ pak existuje vedle systému trestů, od kterých se liší především proto, že obsahuje nejen tresty, které jsou součástí systému trestů, ale i opatření, které tresty nejsou.⁹ V rámci systému alternativ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody lze rozlišovat alternativy hmotněprávní a procesněprávní. Hmotněprávní alternativy pak lze třídit jako alternativní tresty a alternativy k potrestání, mezi něž patří upuštění od potrestání (§ 46 TZ), upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení nebo zabezpečovací detence (§ 47 TZ) a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem (48 TZ). Za procesněprávní alternativy pak lze považovat tzv. odklony v trestním řízení, tj. podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (§ 179 TŘ), podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 TŘ), narovnání

⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 31

(§ 309 TR) a odstoupení od trestního stíhání (§ 70 ZSVM), které však lze aplikovat pouze u mladistvých.¹⁰

Alternativním trestem je tedy „*trest nespojený s odnětím svobody či s izolací pachatele od společnosti*“¹¹, přičemž při jeho ukládání zohlední soud především možnost nápravy pachatele prostřednictvím takového druhu trestu a jeho výměru určí přiměřeně k délce odnětí svobody, která by za daný trestný čin pachateli hrozila. V širším pojetí je tedy za alternativní trest považován každý trest vyslovený soudem, který není trestem nepodmíněného odnětí svobody. V užším pojetí lze za alternativní tresty považovat pouze ty tresty, které nelze uložit současně s nepodmíněným trestem odnětí svobody, protože slouží právě jako náhrada za něj, což jsou tresty domácího vězení, obecně prospěšných prací, peněžité trest, podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem.¹²

Ať už je na alternativní tresty pohlíženo z širšího či užšího hlediska, nelze jim upřít několik nesporných výhod oproti „klasickému“ nepodmíněnému trestu odnětí svobody, tedy trestu vykonávanému ve věznicí. Mezi tyto výhody řadím:

- Individualizace trestu - soud má možnost při určování druhu a výměru trestu adekvátně zohlednit trestní minulost pachatele, jeho rodinné i majetkové poměry, motivy, které ho k páčání trestné činnosti vedly a na základě těchto faktorů vyhodnotit, zda bude uložení alternativního trestu dostačující. Tak má soud možnost uložit dvěma pachatelům totožného trestného činu dva naprosto odlišné tresty, aniž by tím docházelo ke zjevné nespravedlivosti a aniž by byl soud limitován pouze výměrou trestní sazby. Právě díky možnosti volby alternativy tak může být trest „ušit na míru“ pachateli tak, aby co nejefektivněji vedl k jeho nápravě a odradil ho od dalšího kriminálního jednání.

Tak kupříkladu mohou dva řidiči, kteří z nedbalosti ublížili jiným na zdraví a omezili je v obvyklém způsobu života na dobu delší než týden, odejít od soudu s odlišnými verdikty. První z nich, který až do rozsudku vedl řádný život a nebyl trestán na úseku správním ani trestním, přesto u něj nebyly splněny podmínky pro tzv. odklon, může být potrestán např. pouze peněžitém trestem, kdežto druhý pachatel, jehož evidenční karta řidiče svědčí o jeho řidičské nezodpovědnosti a opakovaném páčání správních deliktů, může být potrestán zákazem činnosti za současného uložení trestu

¹⁰ Tamtéž, s. 32.

¹¹ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné:obecná část*, C.H.Beck, 2009, s. 550

¹² ŠČERBA: Alternativní tresty a opatření... str. 31.

obecně prospěšných prací. Shledá-li soud v průběhu trestního řízení, že spáchaný trestný čin nedosahoval takového stupně intenzity a nepředstavoval pro společnost tak vysoké nebezpečí, že by uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody bylo trestem příliš drakonickým a neefektivním, může zvolit některou z variant nabízenou trestním zákoníkem a nastavit trest pro pachatele tak, aby pro něj byl trestem citelným, ale aby jej zároveň nepocíťoval jako zjevně nespravedlivé příkoří.

- Nižší náklady ze strany státu- podle posledního oficiálního a veřejně dostupného zdroje, kterými jsou kontrolní závěry Nejvyššího kontrolního úřadu České republiky z roku 2011 o pohledávkách spravovaných Vězeňskou službou ČR¹³, byly průměrné denní náklady na jednoho vězně v roce 2010 ve výši 734,- Kč, tedy cca 22 tisíc měsíčně. Dle neoficiálních zdrojů¹⁴ pak tyto náklady v roce 2016 vzrostly na 889,- Kč denně, tedy až 27 tisíc měsíčně. Drtivou většinu těchto nákladů pak nese stát, neboť dle vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 10/2000¹⁵ lze po uvězněných osobách (a to navíc jen po těch z nich, které ve vězení pracují či pobírají důchod) požadovat částku na úhradu nákladů výkonu trestu odnětí svobody v maximální výši 1.500,- Kč, což je pouhých 5,5 % ze skutečně vynaložených nákladů. Je očividné, že každý jeden vězeň představuje poměrně vysokou zátěž pro státní rozpočet, jelikož k 20. 1. 2017 bylo v České republice celkem vězněno 22 573 osob¹⁶, předpokládané roční náklady na uvězněné osoby tak představují astronomických 7 miliard a 290 milionů korun ročně, nehledě na fakt, že ke stejnému datu byly věznice naplněny na 98 % svých kapacit, což představuje další závažný problém.

Náklady státu na výkon alternativních trestů oproti nákladům na vězně jsou zanedbatelné; tvoří je především náklady na provoz Probační a mediační služby ČR, jejímž zřizovatelem je Ministerstvo spravedlnosti a jež má dohled nad výkonem alternativních trestů, a dále potencionální náklady na zřízení a provoz tzv. elektronických monitorovacích náramků určených především k dohledu nad výkonem domácího vězení.

¹³ Informace z kontrolní akce č. 10/17. Pohledávky spravované Vězeňskou službou České republiky[online]. Dostupné na < <https://www.nku.cz/assets/media/informace-10-17.pdf>>.

¹⁴ ODRÁČEK, Vojtěch. *Český vězeň, sen zaměstnavatelů a noční můra pro státní pokladnu* [online]. zpravy.tiscali.cz, 11.dubna 2016 [cit. 28. 1. 2017]. Dostupné na <<http://zpravy.tiscali.cz/cesky-vezen-sen-zamestnavatelu-a-nocni-mura-pro-statni-pokladnu-274249>>.

¹⁵ Vyhláška č.10/2000 Sb., o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, o výkonu rozhodnutí srážkami z odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení a o úhradě dalších nákladů.

¹⁶ Veškeré statistické informace dostupné online na < <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>>.

S těmito náramky počítá trestní řád již od zavedení trestu domácího vězení v roce 2010, do dnešního dne však tyto nebyly v praxi zavedeny. Byť se zdá, že od roku 2018 by mohl být systém elektronického monitoringu zprovozněn, k datu dokončení této práce nebylo o poskytovateli definitivně rozhodnuto (více kap. 2.1). Ostatní alternativní tresty pro stát nepředstavují nijak zásadní zátěž, naopak u trestu obecně prospěšných prací lze hovořit spíše o přínosu. Jednotlivá specifika budou blíže probrána v rámci dalších kapitol.

- Odsouzený zůstává ve své sociální skupině- ať už je brán v potaz podmíněně odložený TOS, domácí vězení či obecně prospěšné práce, odsouzený vykonává tento trest mimo prostory věznice, je mu nadále umožněno bydlet ve svém obvyklém bydlišti, nedochází tak k přetrhání vazeb s rodinou, přáteli ani zaměstnavatelem, může se nadále věnovat svým koníčkům apod. Díky tomu, že odsouzený nemusí nastoupit k výkonu trestu do věznice, nedochází ani k negativním jevům po opětovném propuštění na svobodu, kdy se propuštěný často nemá kam vrátit, nedisponuje finančními prostředky, vazba s rodinou je značně oslabena, a tak opětovně páchá trestnou činnost. U alternativních trestů zůstává odsouzený ve své primární sociální skupině, což může být pro mnoho odsouzených motivujícím prvkem, nadto si odsouzený náklady na výkon svého trestu nese sám spolu s životními náklady, které jinak za vězně hradí stát. Jediným alternativním trestem, kde dochází k přetrhání sociálních vazeb, je trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, kdy je naopak přetrhání těchto vazeb žádoucí, neboť cílová skupina měla v minulosti zpravidla negativní vliv na chování odsouzeného.
- Větší možnost nápravy odsouzeného- většina odborné veřejnosti¹⁷ se shoduje na tom, že pobytem ve vězení k nápravě odsouzených vězňů nedochází. Vzhledem k recidivě pachatelů (viz tabulka č. 1) se ukazuje, že výkon nepodmíněného TOS ve věznici není zdaleka tak efektivní, jak by bylo žádoucí. Působení vězeňského prostředí nemá tak odstrašující účinky, aby osoby, které v něm již pobývaly, dělaly vše pro to, aby se mu pro příště vyhnuly. Samozřejmě, že i výkon TOS ve věznicích musí probíhat za důstojných podmínek, jak ostatně stanovuje Listina základních práv a svobod v článku 10¹⁸. Za hlavní příčinu problému však není považován jistý komfort, který je vězňům osobám

¹⁷ Např. BIEDERMANOVÁ, Eva. Je možné resocializovat osoby ve výkonu trestu odnětí svobody, jsou standardizované programy zacházení účinné? *Trestněprávní revue*, 2013, roč. 12, č. 7 - 8, s. 180.

¹⁸ Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem ČNR pod č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku ČR, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

dopříván, ale především vzájemná interakce s ostatními odsouzenými. Pochopitelně, že vězněné osoby nemohou být ve věznicích zcela izolovány od sociálního kontaktu s ostatními; má-li však být pobyt ve věznici prostředkem k nápravě pachatele, mám za to, že tento kontakt s ostatními pachateli trestné činnosti je spíše kontraproduktivní. U alternativních trestů si však odsouzený uvědomuje svůj trest ve většině případů citelněji, protože ten by měl být aplikován právě tak, aby odsouzeného postihl v oblasti, ve které trestnou činnost páchal. Jsem přesvědčena, že trest obecně prospěšných prací ve výměře 100 hodin napraví pachatele přečinu výtržnictví lépe, než 100 dní pobytu ve věznici, stejně jako řidič-pachatel pocítí více zákaz činnosti – řízení na jeden rok, než kdyby strávil ve vězení jeden měsíc; oba by pak měli mít větší zájem na tom, aby se trestné činnosti do budoucna vyhnuli.

Alternativními tresty v širším hmotněprávním pojetí dle českého trestního práva tak jsou domácí vězení, obecně prospěšné práce, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztráta čestných titulů nebo vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti, vyhoštění, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. K podrobnému rozboru a komparaci s francouzskou právní úpravou jsem zvolila domácí vězení, obecně prospěšné práce a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, které je ve francouzské úpravě pojato v rámci trestu „*semi-liberté*“, v překladu doslovně „polo-svobody“.

1.3 Alternativní tresty ve francouzské právní úpravě

Francouzská právní úprava je, co se týče alternativních trestů, resp. alternativ k nepodmíněnému TOS, značně bohatší, ale díky své pestrosti je také roztržitější a méně přehledná. Ačkoliv pro laika se může na první pohled zdát, že tento systém tvoří nepřehlednou změň trestů velmi různé intenzity, soudci dává možnost přílehavější diferenciaci a také nabízí vyšší míru zhodnocení a zohlednění všech jevů, které by při ukládání trestu zhodnoceny být měly.¹⁹ První alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody byl, stejně jako v ČSR, zaveden trest podmíněný, a to již na počátku 20. stol., konkrétně zákonem z 22. července 1912, který doznal značných změn tzv. únorovým nařízením z roku 1945.²⁰ Toto nařízení zavedlo

¹⁹ PORTELLI, Serge. Les alternatives à la prison, *Pouvoirs*, 2010, č. 135, str. 15

²⁰ Nařízení č. 45-280 ze dne 22. 2. 1945, *L'ordonnance du 22 février 1945*

institut opatrovnického opatření, *une mesure d'assistance tutélaire*²¹, spočívající v dozoru a dohledu nad činnostmi a životem odsouzeného; slovy aktuálního zákona se jedná o klasický dohled probačního úředníka. První ryze alternativní trest, který byl ve Francii zaveden (kromě již zmíněného podmíněného TOS), byl trest obecně prospěšných prací, *le travail d'intérêt général (TIG)*, zavedený zákonem z 10. června 1983, v platnosti od 1.1.1984²². Stejným zákonem byly jako samostatný trest zavedeny denní pokuty, *les jours-amendes*, jakási obdoba denní výměry peněžitého trestu v ČR. Na tomto místě je třeba zmínit, že ve Francii je pokuta, nebo spíše peněžitý trest, nedílnou součástí trestu a jeho výše je stanovena buď podle typu závažnosti spáchaného přečinu, nebo explicitně vyjádřena u trestného činu zvlášť. Francouzský trestní zákoník (článek 131-13 CP) rozděluje přečiny do pěti tříd podle jejich závažnosti, a podle ní je také určována výše peněžitého trestu, který je ukládán:

1. třída - nejméně závažné přestupky, např. urážka na cti spáchaná neveřejně, výše pokuty max. 38 €,
2. třída - závažnější přestupky, méně závažné přečiny, např. nedbalostní ublížení na zdraví bez způsobení pracovní neschopnosti, výše pokuty max. 150€,
3. třída - středně závažné přečiny, např. opakované rušení nočního klidu, výše pokuty max. 450€,
4. třída - závažnější přečiny, např. urážka na cti z důvodu etnických, rasových, národnostních či náboženských, výše pokuty max. 750 €,
5. třída - nejzávažnější přečiny, např. nedbalostní ublížení na zdraví, které způsobí pracovní neschopnost až na 3 měsíce, výše pokuty max. 1500€ (3000€ v případě recidivy).

Je vždy na úvaze soudu, v jaké výši uloží pokutu a zda vedle ní uloží i jiný, doplňující trest. Jen pro doplnění, u zločinů a zvlášť závažných zločinů, kdy soud vyslovuje nepodmíněný TOS, ukládá peněžitý trest vždy. Tento peněžitý trest může zároveň sloužit jako náhrada části trestu nepodmíněného odnětí svobody, kdy je přesně vyjádřeno, jaká minimální délka trestu musí být vykonána trestem odnětí svobody a kolik činí peněžní kompenzace zbytku trestu. Např. u úkladné vraždy je horní hranice trestní sazby 30 let, případně doživotí, ale po vykonání alespoň

²¹ BOULOC, Bernard. *Pénologie*. 3. vydání. Paris : Précis-Daloz, 2005, s. 67

²² Informace čerpána ze stránek francouzské odbody české justice.cz: < <http://www.justice.gouv.fr/prison-et-reinsertion-10036/la-vie-hors-detention-10040/le-travail-dinteret-general-10031.html>>

10- ti let trestu ve vězení je možné se za splnění dalších podmínek ze zbytku trestu „vykoupit“, a to za částku 150.000€^{23 24}.

Posledním alternativním trestem, který byl zatím do francouzského práva zaveden, byla tzv. sankce-reparace, *la sanction-réparation*, uzákoněná zákonem č. 2007-293 ze dne 5. března 2007, což je trest vedoucí k náhradě způsobené škody.

Existuje několikero způsobů dělení alternativních sankcí, tedy sankcí, které lze uložit místo nepodmíněného trestu odnětí svobody či pokuty. Pro účely této práce budou francouzské alternativní tresty děleny do dvou hlavních kategorií, které jsou členěny do podkategorií²⁵:

- 1) Alternativy hlavní (tedy primárně alternativy k uvěznění)
 - a) Umístnění pod elektronický dohled, *placement sous surveillance électronique*,
 - b) Obecně prospěšné práce, *travaux d'intérêt général*,
 - c) Tzv. polo-svoboda, *la semi-liberté*,
 - d) Umístnění pod vnější dohled, *le placement extérieur*.
- 2) Alternativy doplňující (tedy sekundárně jako tresty ukládané společně s jiným trestem)
 - a) Trest vedoucí k nápravě škody, *la sanction-réparation*,
 - b) Denní pokuty, *les jours amendes*,
 - c) Resocializační programy v gesci soudů, *le suivi socio-judiciaire*:
 - i) Stáž občanství
 - ii) Stáž rodičovské odpovědnosti
 - iii) Stáž bezpečnosti silničního provozu
 - iv) Stáž k odpovědnosti vůči sexuálnímu násilí.
- 3) Doplňkové tresty (čl. 131-16 CP)
 - a) Odnětí řidičského průkazu
 - b) Zákaz nošení zbraně
 - c) Zabavení zbraně
 - d) Odnětí loveckého průkazu
 - e) Zabavení věci, která byla užita ke spáchání trestného činu
 - f) Zákaz řízení určitého typu vozidel

²³ Code pénal- Čl. 221-5-1 .

²⁴ Tato částka odpovídá asi 65-ti násobku průměrné mzdy a při aktuálním kurzu činí 4.050.000 Kč.

²⁵ Členěno po vzoru soudní praxe, přehled dostupný online na < <http://www.justice.gouv.fr/actualite-du-ministere-10030/peines-alternatives-a-lemprisonnement-et-amenagements-de-peine-16279.html>>.

- g) Zabavení zvířete, které bylo užito ke spáchání trestného činu
- h) Zákaz držení zvířete
- i) Zákaz řízení a navigování lodí ve vnitřních a teritoriálních vodách.

Jak bylo zmíněno již v úvodu práce, pozornost bude dále v samostatné kapitole věnována hmotněprávním alternativám v užším pojetí, tedy trestu domácího vězení, obecně prospěšných prací, podmíněnému odsouzení a resocializačním programům, tzv. stážím.

2. Vybrané alternativní tresty v České republice

Jak je zmíněno již v předchozí kapitole, tato práce se blíže zabývá alternativními tresty v užším pojetí, tedy alternativami k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Jelikož byla tato problematika již mnohokrát a kvalitně zpracována, bude česká část analyzována méně podrobně než část francouzská, která není v českém prostředí příliš prozkoumána.

Prvním alternativním trestem, který byl do české úpravy zařazen, bylo podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody, zavedeno zákonem č. 562/1919 Sb. z. a n., o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění, a to již v roce 1919.²⁶ Naopak zatím posledním, který byl do systému českého trestního práva zařazen, je trest domácího vězení, který byl do trestního zákoníku začleněn po rekodifikaci trestního práva s účinností od 1. 1. 2010.²⁷ Mimo tyto sankce lze za alternativy k uvěznění v užším smyslu považovat obecně prospěšné práce a peněžitý trest, jelikož žádnou z nich nelze uložit vedle trestu odnětí svobody (s výjimkou peněžitého trestu ukládaného dle § 67 odst. 2 písm.b), který výkladem *a contrario* uložení peněžitého trestu vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody umožňuje).

Zákonný rámec pro aplikaci všech těchto alternativních sankcí je vymezen velmi jasně a přehledně, když výčet možných sankcí je upraven v trestním zákoníku v § 52 a násl. Za další alternativní sankce pak lze považovat tresty propadnutí majetku, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztrátu čestných titulů a vyznamenání, ztrátu vojenské hodnosti a pro cizince též vyhoštění. Výkladové pravidlo § 53 pak určuje, které tresty je možno ukládat samostatně a které vedle sebe, přičemž každý z trestů je následně poměrně podrobně rozpracován ve stejném pořadí, v jakém je uveden ve výčtu § 52. Problémem české úpravy tak není, na rozdíl od francouzské, nepřehlednost a až příliš široká diverzita sankcí, problémem je aplikace těchto sankcí v praxi, především aplikace a výkon trestu domácího vězení. Tato kapitola má spíše deskriptivní charakter, jednotlivé odlišnosti jsou probírány v rámci kapitoly o vybraných francouzských alternativách.

2.1 Trest domácího vězení

Jak již bylo zmíněno, jedná se o nejmladší z alternativ českého trestního práva, ačkoliv, jak uvádí Ščerba²⁸, existoval trest domácího vězení na území Českých zemí již v roce 1852²⁹ a

²⁶ ŠČERBA: Alternativní tresty a opatření...,s. 224.

²⁷ JELÍNEK: Trestní právo hmotné...,s. 414.

²⁸ ŠČERBA: Alternativní..., s. 331.

zrušen byl až roku 1950, přijetím nového trestního zákoníku č. 86/1950 Sb.³⁰ Oproti západoevropským zemím byla u nás tato alternativa zavedena poměrně pozdě, např. v Anglii existuje již od roku 1991 s účinností od roku 1999³¹, ve Francii od roku 1997 (bližší kap. 4. 3.), a v Německu ve formě elektronického monitoringu od roku 2001. Na druhou stranu, v sousedních zemích, jejichž právní systém je tomu českému podobný nejvíce, se zavedení trestu domácího vězení časově velmi shoduje se zavedením u nás - např. v Rakousku byl zaveden novelou č. BGBl 64/2010³² a na Slovensku je jeho úprava účinná od roku 2006.³³ Trest domácího vězení spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se po dobu výkonu tohoto trestu v určeném obydlí nebo jeho části v soudem stanoveném časovém období, nebrání-li mu v tom důležité důvody, zejména výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotních služeb u poskytovatele zdravotních služeb v důsledku jeho onemocnění nebo úrazu; poskytovatel zdravotních služeb je povinen na vyžádání orgánu činného v trestním řízení mu tuto skutečnost sdělit.³⁴

Základní vymezení trestu domácího vězení představují ustanovení § 60 a 61 TZ, dále § 334a až 334h TR, zák.č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a nakonec vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení. Trest domácího vězení je možno uložit pachateli přečinu až na dvě léta, jestliže lze mít vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu za to, že uložení domácího vězení jako trestu postačí, a to popřípadě i vedle jiného trestu. Domácí vězení však nelze uložit vedle trestu odnětí svobody, ani vedle trestu obecně prospěšných prací. Další podmínkou je, že se pachatel písemně zaváže, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a poskytne veškerou potřebnou součinnost (§ 60 odst.1 TZ). Domácí vězení lze uložit i jako trest samostatný, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba (§ 60 odst.2 TZ). Všechny výše uvedené podmínky musí být splněny kumulativně.

²⁹ Konkrétně bylo „domácí vězení“ upraveno v § 246 zákona č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích.

³⁰ PŮRY, František, VÁLKOVÁ, Helena, In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, s.818

³¹ ASHWORTH, Andrew. *Sentencing and Criminal Justice*. 5th edition. New York: Cambridge University Press, 2010. s. 344.

³² ŠČERBA: Alternativní tresty...s.365

³³ HÝHLIKOVÁ, Lucie. Inštitút trestu domáceho väzenia ako alternatíva výkonu trestu odňatia slobody. *Právna revue*, 29. 5. 2015 [cit. 17. 3.2017]. Dostupné online <<http://www.pravnarevue.sk/institut-trestu-domaceho-vazenia-ako-alternativa-vykonu-trestu-odnatie-slobody/>>, shodně taktéž ŠČERBA : Alternativní tresty...s. 360

³⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol.: Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013,s. 3829

Tolik základní charakteristika domácího vězení, která by v zásadě neměla činit potíže, avšak již v ní samotné lze nalézt několik problematických aspektů. Problém zcela jistě nečiní okruh trestných činů, za který může být uloženo, neboť se ukládá za přečiny, tedy všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zkušenému státnímu zástupci či soudci také zřejmě nebude činit potíže, zda by bylo uložení tohoto trestu vzhledem k závažnosti spáchaného přečinu a osobě pachatele vhodné a dostačující. Jakožto druhý nejpřísnější trest, a zároveň první nabízená alternativa k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, by měl být ukládán za závažnější trestnou činnost spadající do kategorie přečinů. Na rozdíl od ostatních alternativních trestů totiž dochází ke značnému omezení osobní svobody pachatele a někteří autoři tvrdí, že pro pachatele může být dlouhodobý trest domácího vězení citelnějším zásahem do jejich svobod než krátkodobý trest odnětí svobody ve věznicí.³⁵ Avšak v jistých aspektech považují za problematické celé ustanovení § 60 odst.1, písm.b) TZ, které říká: *pachatel dá písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost*, a to z následujících důvodů:

- Nutnost písemného slibu - tímto slibem, který je obligatorně písemný, se pachatel zavazuje dodržovat vymíněné podmínky. Mělo by se jednat o záruku, že pachatel je s obsahem tohoto trestu dobře obeznámen, a že je schopen naplnit jeho podmínky. Tím by mělo být především dosaženo skutečného a úplného výkonu trestu, a slib by měl sloužit jako záruka, že se pachatel nebude trestu vyhýbat. Dal-li by pachatel již na počátku najevo, že s uložením trestu nesouhlasí, bylo by jeho uložení pouze formální, jelikož by pachatel již od počátku pravděpodobně porušoval podmínky a trest by měl být přeměněn, ať už v trest nepodmíněného odnětí svobody, nebo obecně prospěšných prací.³⁶ Složením písemného slibu je také dáván akcent na výchovné působení trestu, když na sebe pachatel přebírá závazek, že bude stanovené podmínky dodržovat. Souhlasí-li pachatel s tímto trestem, je zde větší šance, že trest bude skutečně a efektivně vykonán.³⁷

Druhým logickým důvodem, pro který je písemný slib vyžadován, je zajištění bezproblémového výkonu a jeho kontroly.³⁸ Jen těžko si lze představit, že by odsouzený

³⁵ VÁLKOVÁ, PÚRY In ŠÁMAL : Trestní zákoník...s. 818.

³⁶ VÁLKOVÁ, PÚRY In ŠÁMAL: Trestní zákoník...s.823.

³⁷ ŠČERBA: Alternativní...s. 335.

³⁸ Tamtéž.

odepřel svůj souhlas s uložením trestu domácího vězení, ale následně by vpustil do svého soukromí probačního úředníka za účelem kontroly. Pokud však chtěl zákonodárce uložením této podmínky zajistit nerušený výkon, měl také zohlednit, kde a jak pachatel skutečně bydlí, protože je jistě rozdíl, když pachatel žije sám ve vlastním bytě, než když je např. dlouhodobě ubytován na zaměstnanecké ubytovně. Okruh osob, které mohou být ne vlastní vinou omezovány na své svobodě, může být velmi široký a pravidelné kontroly probačního úředníka v místě obydli odsouzeného mohou některé osoby vnímat jako nepřiměřený zásah do jejich soukromého a rodinného života v rozporu s čl. 10 odst. 2 Listiny. Před vynesením rozsudku, stejně jako v průběhu výkonu trestu, by tak dle mého názoru měl být zajištěn i souhlas osob, které s odsouzeným pachatelem pravidelně sdílejí obydli a do jejichž práv by mohlo být zasaženo. Nemusí tak jít nutně o všechny rodinné příslušníky či spolubydlící, ale pouze ty, kterých by se omezení ukládaná pachateli mohla skutečně dotknout (tak by nebylo třeba souhlasu sourozence, který sice formálně bydlí ve stejném obydli, avšak fakticky se v něm zdržuje jen přes víkendy apod.). Ačkoliv by tento souhlas mohl znamenat větší komplikace³⁹, znamenal by lepší zajištění výkonu trestu a jeho skutečně hladký průběh.

Za druhý, ovšem závažnější problematický aspekt písemného slibu považuji právě nutnost samotného souhlasu. Přestože se ztotožňuji se všemi uvedenými důvody, pro které je souhlas zjevně nezbytný, nemohu se zbavit dojmu, že tento souhlas nahrává „spekulantům“ a dává možnost volby mezi uloženým trestem nikoliv soudu, ale právě pachateli; přitom je to pachatel, kdo má pocítit uloženou represí a ne si určovat její podmínky. Jak je totiž zmíněno nejen výše, ale i podle jiných zahraničních autorů⁴⁰, značná část pachatelů, která by mohla být k trestu domácího vězení odsouzena, totiž vnímá tento trest jako horší než krátkodobé odnětí svobody. Důvody jsou nasnadě, odmítne-li totiž pachatel domácí vězení, s největší pravděpodobností mu bude uložen nepodmíněný trest odnětí svobody, ovšem nejspíše v kratší výměře, než by bylo uloženo domácí vězení (stále se jedná o pachatele přečinů, tedy těch nejméně škodlivých trestných činů). Pro některé pachatele je tak výhodnější strávit několik měsíců ve věznici, než například rok domácím vězením.

³⁹ Tamtéž, s. 337

⁴⁰ Shodně např. LEBUR, Célia: La semi-liberté, «c'est presque pire que la prison», *Libération*, 25.12.2012, s. 21

Druhý důvod, který může pachatele motivovat k odmítnutí domácího vězení, jsou náklady na živobytí, které v případě pobytu ve věznici hradí stát (byt' je povinností Vězeňské služby tyto náklady následně po odsouzených vymáhat, úspěšnost vymáhání je velmi malá, viz úvodní kapitola).

- Vymezení pojmu obydlí - obydlím se dle výkladového ustanovení § 133 TZ rozumí dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející, přičemž pojem dům nebo byt vykládá praxe extenzivně.⁴¹ Stejně široce definuje pojem byt i zák.č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který v § 2236, týkající se nájmu bytu, vymezuje byt jako místnost nebo soubor místností, které jsou částí domu, tvoří obytný prostor a jsou určeny a užívány k účelu bydlení. Soud by tak měl vždy zkoumat, zda jsou naplněny předpoklady vhodného místa, kde lze domácí vězení vykonávat, a dle § 334a odst. 3 TŘ přihlédne předseda soudu při stanovení místa výkonu trestu k osobním a rodinným poměrům odsouzeného a je-li odsouzený zaměstnán, tak také k místu výkonu zaměstnání a možnostem dopravy do zaměstnání.

Domnívám se, že tato úprava je příliš benevolentní k pachatelům, a ačkoliv i zde chápu, že snahou takovéto úpravy je především zajištění efektivity dané sankce, dává pachateli poměrně velkou možnost ovlivnění místa výkonu. Je-li pachatel například zaměstnán v místě A, vzdáleném od jeho rodinné domácnosti v místě B 250 km, a proto dojíždí z práce domů jen dvakrát do měsíce, bude za místo výkonu určen byt, který si pachatel pronajímá v místě A. Bude-li současně pachateli umožněno, a trestní řád toto nevyklučuje, že pachatel může místo výkonu trestu opustit v určených dnech pracovního klidu a volna, pak je otázkou, do jaké míry se jedná o skutečnou sankci a jak moc by pachatel takovéto omezení pocítil jako trest. Válková pak připomíná, že z hlediska obecného přístupu je nutno mít na paměti, že „posledním arbitrem toho, co je či není k jeho prospěchu, by měl být zásadně obviněný, nikoli soud, který je nepochybně při úvaze, co je obviněnému k prospěchu či naopak v jeho neprospěch, veden vlastními hodnotovými představami“ (srov. přiměřeně ÚS 88/2006-n.)⁴².

- Poskytnutí veškeré potřebné součinnosti - mimo povinnost zdržovat se po určenou dobu na určené adrese je hlavní povinností pachatele poskytovat při výkonu kontroly veškerou

⁴¹ JELÍNEK : Trestní právo hmotné...s.578

⁴² VÁLKOVÁ, In ŠÁMAL : Trestní zákoník...s. 828

potřebnou součinnost. Tuto kontrolu provádí probační úředník, na to na základě ustanovení § 334b TR: *Kontrolu výkonu trestu domácího vězení zajišťuje Probační a mediační služba ve spolupráci s provozovatelem elektronického kontrolního systému, který umožňuje detekci pohybu odsouzeného nebo namátkovou kontrolou prováděnou probačním úředníkem; za tímto účelem je odsouzený povinen probačnímu úředníkovi umožnit vstup do místa výkonu trestu.* Kontrola však může probíhat i telefonicky, což je jedním z hlavních úskalí této vzdálené kontroly, neboť probíhá pouze prostřednictvím hlasového hovoru.

Zkušenosti ze zemí, kde je trest domácího vězení ukládán již delší dobu, jsou však v tomto směru veskrze negativní, a zřejmě i proto je tento způsob kontroly označován jako primitivní.⁴³ Ve studiích⁴⁴ zabývajících se mimo jiné podrobnou analýzou těchto telefonických rozhovorů mezi probačním úředníkem a odsouzenými lze až příliš často vypořizovat, že telefon zvedá osoba odlišná od odsouzeného, že v době telefonátu odsouzený „právě teď odešel do koupelny/přebírá poštu/uspává dítě“ apod., tedy že odsouzený neplní stanovené povinnosti a k zastírání této skutečnosti využívá ostatních osob. Ačkoliv žádný takový průzkum nebyl s ohledem na nízký počet uložených trestů domácího vězení v ČR zatím proveden, lze usuzovat na to, že jeho závěry by byly podobné. Dalším způsobem, jak kontrolu plnění výkonu trestu provádět, je kontrola probačního úředníka v místě určeném, a to buď namátková, nebo předem nahlášená. Kontrola probíhá v době, kdy je odsouzenému uložena povinnost se zdržovat v obydlí a odsouzený musí probačnímu úředníkovi umožnit do obydlí vstup. Probační úředník může být doprovázen příslušníkem Policie, Justiční nebo Vězeňské služby, v případě, že je to s ohledem na bezpečnost vhodné. Tyto namátkové kontroly však představují jak zvýšenou zátěž pro Probační a mediační službu, tak pro samotné odsouzené.

Nezbývá tak než doufat, že poslední výběrové řízení, které po osmi letech vybralo dodavatele elektronických náramků⁴⁵, neskončí opět fiaskem⁴⁶, a že kontrola výkonu

⁴³ ŠÁMAL, Pavel a kol.: Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3844

⁴⁴ Například: ALLARIA, Camille. *Le placement sous surveillance électronique : espace et visibilité du châtement virtuel* [online]. champenal.revues.org, 4. května 2014 [cit. 17. 3. 2017]. Dostupné na <<http://champenal.revues.org/8791>; DOI : [10.4000/champenal.8791](https://doi.org/10.4000/champenal.8791)>.

⁴⁵ Tiskové oddělení MSp. *Náramky pro domácí vězení na dohled: výběrové řízení má svého vítěze* [online]. portal.justice.cz, 22. února 2017 [cit. 23. 3. 2017]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5795&d=352981>>.

trestu domácího vězení prostřednictvím elektronických náramků začne skutečně fungovat od roku 2018, jak bylo avizováno.

Trest domácího vězení může být uložen jak rozsudkem, a to na dobu nejvýše dvou let, tak trestním příkazem, a to na dobu nejvýše jednoho roku (§ 314e odst. 2 písm. b TŘ). Stejně tak je možno jej uložit jako trestní opatření ukládané mladistvým za spáchaná provinění, a to maximálně na jeden rok (§ 26 odst. 2 ZSVM)⁴⁷. Vedle trestu domácího vězení je možno pachateli uložit i přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti dle § 48 odst. 4 směřující k tomu, aby vedl řádný život, stejně jako se zpravidla pachateli ukládá povinnost nahradit dle svých sil škodu či nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil. V případě, že se pachatel trestu domácího vězení vyhýbá, porušuje sjednané podmínky, maří výkon trestu nebo trest zaviněně nevykonává, stanovuje § 61 možnost přeměny trestu domácího vězení v trest odnětí svobody. Pro tyto účely pak soud použije jednoduchý a jasný přepočít, že každý i jen započatý jeden den nevykonaného trestu domácího vězení se počítá za jeden den odnětí svobody. O porušování podmínek informuje probační úředník soud, který tak může v řádu hodin přeměnit trest domácího vězení v trest odnětí svobody, což zvyšuje účinnost dané sankce.⁴⁸

2.2 Trest obecně prospěšných prací

Tento trest, v České republice zavedený s účinností od 1. 1. 1996, je v systematice trestního zákoníku řazen na třetí místo, a i s ohledem na svou povahu je považován za třetí nejpřísnější trest vůbec. Díky své poměrně dlouhé historii prošel řadou změn, díky kterým se jednak podařilo odstranit některé mezery, jednak došlo k jeho zpřísnění.⁴⁹ Zákonný rámec tohoto trestu je dán ustanoveními § 62 až 65 TŘ a 335 až 340b TŘ. Okruh pachatelů, kterým může být uložen, je stejně jako u trestu domácího vězení omezen na pachatele přečinů, přičemž není primárně určen pro prvopachaatele, ale spíše bude ukládán osobám, které se opakovaně dopouštějí trestné činnosti nižší závažnosti.⁵⁰ Nebude však uložen pachateli, kterému byl uložen v posledních třech letech a ten jej nenastoupil či nevykonal, důsledkem čehož byla přeměna na

⁴⁶ KUBIŠTOVÁ, Pavla. *Smlouva na náramky pro vězně se zdrží. Zakázku zkoumá antimonopolní úřad* [online]. iDnes.cz, 24. 3. 2017 [cit. 24. 3. 2017]. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/tendr-naramky-pro-vezne-antimonopolni-dy2-/domaci.aspx?c=A170324_153623_domaci_pku>.

⁴⁷ ŠČERBA : Alternativní...s. 338

⁴⁸ JELÍNEK : Trestní právo...s. 417

⁴⁹ ŠČERBA : Alternativní...s. 295

⁵⁰ tamtéž

trest odnětí svobody. Tato podmínka je zcela na místě, neboť pokud pachatel v blízké minulosti (v době tří let předcházejících uložení trestu) nebyl schopen či ochoten plnit podmínky trestu obecně prospěšných prací, jeví se jako vysoce pravděpodobné, že by je neplnil ani při opakovaném uložení; stejně tak zpochybňuje efektivitu trestu ve smyslu odstrašení od páčání další trestné činnosti. Opakované uložení není zcela vyloučeno, neboť trestní zákoník hovoří o tom, že soud tento trest takovému pachateli neuloží *zpravidla*, nikoliv nikdy. Případná aplikace však vyžaduje důkladné zvážení soudu, zda je uložení vhodné a zda splní svůj účel, přičemž motivace může být různá, od získání stabilního zaměstnání až po změnu rodinných poměrů.⁵¹

Obecně prospěšné práce nelze uložit vedle trestu odnětí svobody (nepodmíněného ani podmíněného), ani vedle trestu domácího vězení. Lze je však vždy uložit samostatně, i když trestní zákon na některý trestný čin takový trest nestanoví (§ 53 odst. 2 TZ). Tato sankce spočívá v povinnosti odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům spočívající v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných činnostech ve prospěch obcí, nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností (§ 62 odst. 3 TZ).

Rozsah prací je soudem stanoven v rozmezí padesáti až tří set hodin, přičemž všechny práce musí být odsouzeným prováděny osobně, bezplatně a v jeho volném čase (§ 65 TZ). Konkrétní výměra je pak určována v souladu s ustanovením § 39 TZ, přičemž při ní musí být zohledněn i zdravotní stav pachatele. Je logické, že tento trest nebude uložen pachateli, jehož zdravotní stav vylučuje výkon soustavné práce (§ 64 TZ) a jen těžko si lze představit soudce, který by se zdravotním stavem a pracovní způsobilostí pachatele nezabýval. Ačkoliv je sice stanovisko pachatele zjišťováno předem, na rozdíl od domácího vězení lze tento trest uložit, i když s ním pachatel nesouhlasí. Svým způsobem se tedy jedná o legální nucené práce *sui generis*⁵², které jsou prováděny za prospěšným účelem u těch organizací, jež jsou obecně prospěšné již svojí podstatou (nemocnice, školy, obce apod.). Pachatel je tak kontrolován dvojitým způsobem, a to nejen probačním úředníkem, ale i nadřízeným pracovníkem, který o průběhu

⁵¹ ŠČERBA : Alternativní tresty...s.299

⁵² VÁLKOVÁ, Helena In HENDRYCH, Dušan. a kol. Právní slovník, 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s.

výkonu práce informuje právě probačního úředníka. Trest musí být vykonán nejpozději do jednoho roku⁵³ od jeho nařízení, tedy právní moci usnesení, kterým se ukládá, což by při maximální možné výměře 300 hodin nemělo pachateli činit potíže ani v případě, že by byl i nadále zaměstnán na plný úvazek.⁵⁴ V takovém případě by vykonání trestu OPP znamenalo při odpracování 8 hodin denně 37,5 dnů, což by sice připadlo na skoro všechny víkendy v roce, nicméně odsouzený by nepřicházel o svůj příjem za výkon placené práce. Přesný časový harmonogram, druh prací, místo a dobu jejich provádění určuje okresní soud, v jehož obvodu má být trest vykonán, jelikož tyto specifikace nejsou náležitostí rozsudku, ale až vykonávacího řízení.⁵⁵ O harmonogramu soud rozhoduje na návrh probačního úředníka, který je pak zpravidla pověřen i prováděním kontroly (§ 336 odst. 4 TŘ). V případě, že odsouzený tento harmonogram nedodrží či jej opakovaně porušuje, může soud na návrh probačního úředníka rozhodnout o přeměně na trest odnětí svobody či domácího vězení (§65 odst. 2 TZ).

Spolu s povinností vykonat OPP soud pachateli ukládá povinnost k vedení řádného života, jejíž nedodržování může mít za následek přeměnu trestu. Takovou povinností je nejen zdržení se páchaní činnosti trestné, ale i jinak protiprávní, např. přestupku nebo jiného správního deliktu.⁵⁶ Dále může jít o povinnost podstoupit léčbu, vyhýbat se styku s určitými osobami či návštěvě určitých míst apod. Kromě vedení řádného života může soud po pachateli požadovat také splnění přiměřených omezení nebo povinností dle § 48 odst. 4 TZ, přičemž tyto povinnosti se do jisté míry překrývají s požadavkem vedení řádného života. Vzhledem k okruhu pachatelů, kterým je trest OPP ukládán nejčastěji, soud zpravidla ukládá také povinnost nahradit škodu, která byla trestným činem způsobena.

V souvislosti s výměrou trestu je judikatorně dovozováno, že kromě horní hranice trestu odnětí svobody je limitem také horní hranice sazby trestu odnětí svobody stanovená za konkrétní trestný čin.⁵⁷ Při stanovování výměry tak musí soud vycházet z premisy, že by celý uložený trest mohl být eventuelně přeměněn v trest odnětí svobody. Za použití pravidla § 65 odst. 2 písm. a)

⁵³Na tomto místě je třeba podotknout, že doba, do kdy musí být trest OPP vykonán, se mění až příliš často a bylo by vhodné, aby se zákonodárce do budoucna držel jednotného časového rozpětí. Za působnosti nového trestního zákoníku byla lhůta nejprve roční, a to v období od 1. 1. 2010 do 30. 11. 2011. Novelou č.330/2011 Sb. byla tato lhůta změněna na dvouletou, která platila až do 30. 6. 2016. Další novelou č. 150/2016 Sb. však byla s účinností od 1. 7. 2016 opět změněna na jednoletou.

⁵⁴ Plným úvazkem je myšleno 40 hod/ týdně.

⁵⁵ ŠÁMAL : Trestní zákoník...s. 844

⁵⁶ ŠČERBA : Alternativní...s. 234

⁵⁷ Tamtéž, s. 304

TZ, podle něhož se každá i jen započatá hodina nevykonaného trestu OPP počítá jako jeden den odnětí svobody, tak nesmí soud uložit trest OPP ve výměře převyšující 180 hodin za přečin, u něhož je horní hranice TOS stanovena na 6 měsíců, čímž je například přečin manipulace s kurzem investičních nástrojů dle § 250 odst. 1 TR.

V případě, že pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu nevede řádný život, nástupu trestu se vyhýbá, zaviněně porušuje jeho podmínky či jinak maří jeho výkon, může soud rozhodnout o přeměně tohoto trestu za podmínek § 65 odst. 2 na trest:

- a) za podmínek § 60 odst. 1 domácího vězení, přitom každá i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítá za jeden den domácího vězení,
- b) peněžitý trest a pro případ, že by ve stanovené lhůtě nebyl tento trest vykonán, stanovit náhradní trest odnětí svobody, který nesmí být přísnější nežli trest, který by pachateli hrozil v případě přeměny trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody,
- c) v trest odnětí svobody a rozhodnout zároveň o způsobu jeho výkonu; přitom každá i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítá za jeden den odnětí svobody.

Zvláště v případě náhradního peněžitého trestu však zákonodárce zvolil příliš složitou konstrukci, kdy v rámci něj stanovuje další náhradní trest pro případ, že tento nebude vykonán, což nepovažuji za příliš vhodné řešení. Může totiž dávat pachateli pocit, že má de facto na výběr ze tří nabízených variant, a ad absurdum by mohla vést k situaci, že trest OPP ve výměře 150 hodin počne odsouzený vykonávat, po 50 vykonaných hodinách jej přeruší, bude mu uložen náhradní peněžitý trest, který však uhradí jen zčásti, a proto bude rozhodnuto o trestu odnětí svobody, maximálně však v délce 100 dnů. Takováto situace by jednak prodlužovala dobu výkonu, což je nežádoucí, neboť trest má následovat co nejdříve po spáchání deliktu, jednak by ani jeden trest nebyl vykonán kompletně. Proto se tato konstrukce jeví jako nesystematická a neúčelná a mám za to, že de lege ferenda by měla být z trestního zákoníku vypuštěna. Toto ustanovení je kritizováno také proto, že posiluje tzv. net widening efekt⁵⁸, tedy dojem, že alternativní tresty je možno mezi sebou libovolně kombinovat a vzájemně nahrazovat, což oslabuje jejich postavení v systému trestního práva.

⁵⁸ ŠČERBA : Alternativní...s.314

2.3 Peněžitý trest

První zmínky o užívání obdoby peněžitého trestu na území českých zemí lze najít již v roce 1039 v tzv. Břetislavových dekretech.⁵⁹ V moderních dějinách se objevuje taktéž ve výše zmíněném zákoně č. 117/1985 z.ř., o zločinech, přečinech a přestupcích, jehož § 240 umožňoval trestat spáchané přestupky a přečiny zaplacením peněžní částky.⁶⁰ Jako tradiční forma sankce se stal součástí i rekodifikovaného trestního zákoníku, přičemž zásadní změna spočívá v ukládání trestu ve formě denních sazeb. Peněžitý trest představuje jednu z nejdůležitějších a nejvyužívanějších alternativ především ke krátkodobým trestům odnětí svobody.⁶¹ Jeho hlavním problémem však je, že nepostihuje pouze pachatele, ale též osoby pachateli blízké, jeho případné věřitele či v důsledku i samotného poškozeného, a je tak výjimkou ze zásady, že trest by měl představovat osobní újmu hlavně pro pachatele.⁶² Svou povahou je vhodný především pro trestání těch trestných činů, u nichž byl pachatel motivován snahou o získání neoprávněného majetkového prospěchu a na rozdíl od dvou předchozích sankcí není omezen jen na kategorii přečinů, nýbrž je možno jej uložit i za některé zločiny, např. provedení zahraničního obchodu s vojenským materiálem bez povolení nebo licence dle § 265 odst. 1 TZ.⁶³ Základní právní rámec pro peněžitý trest je stanoven v ustanoveních § 67 až 69 TZ a § 341 až 344b TR. Na rozdíl od předchozích dvou sankcí nepředstavuje peněžitý trest pouze alternativu k uvěznění, jelikož je možné jej uložit i vedle trestu odnětí svobody. Jediný trest, vedle kterého nelze peněžitý trest současně uložit, je trest propadnutí majetku (§ 53 odst. 1 TZ).

Ustanovení § 67 vymezuje, ve kterých případech je možno peněžitý trest uložit:

- pokud se pachatel snažil získat či získal úmyslným trestným činem majetkový prospěch,
- pokud trestní zákon uložení tohoto trestu za daný trestný čin umožňuje,
- pokud je ukládán za přečin a vzhledem k okolnostem není současně ukládán trest odnětí svobody.

Ve všech výše uvedených případech je možno uložit peněžitý trest jak samostatně, tak vedle jiného trestu. Jako samostatný může být uložen pouze v případě, že uložení jiného trestu není potřebné. Kromě majetkového motivu trestné činnosti patří mezi základní podmínku pro uložení dobytosti peněžitého trestu. Zjištění osobních a majetkových poměrů, které určují míru

⁵⁹ MALÝ, Karel. a kol. Dějiny českého a československého práva do r. 1945. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, s.142.

⁶⁰ Tamtéž, s. 276

⁶¹ SOTOLÁŘ, PÚRY, ŠÁMAL: Alternativní řešení...s.339

⁶² JELÍNEK: Trestní právo hmotné...s.413

⁶³ Sazba trestu odnětí svobody je zde jeden rok až osm let.

dobytnosti, je základním východiskem, zda tento trest pachateli vůbec ukládat. Soud musí zkoumat aktiva i pasiva pachatele, jeho závazky, vyživovací povinnost a rozsah k náhradě škody, které mají zásadně přednost před hrazením peněžitého trestu.⁶⁴ Je-li již ve fázi před vynesením rozsudku zjevné, že uložený peněžitý trest by byl nedobytný, soud jej neuloží. Výměra peněžitého trestu se od rekodifikace trestního práva provádí ve formě denních sazeb, a činí nejméně 20 a nejvíce 730 celých denních sazeb. Denní sazba činí nejméně 100 Kč a nejvíce 50.000 Kč, nejnižší možný uložený trest je tedy 2.000 Kč a nejvyšší možný 36.500.000 Kč. Pokud je tedy soudem zhodnoceno, že trest by byl dobytný, vychází při určování jeho výměry ze závažnosti spáchaného trestného činu a majetkových a osobních poměrů pachatele. Tento trest tedy plní svůj výchovný účel nejen tím, že se zmenšuje majetková sféra pachatele, který usiloval o její protiprávní zvětšení, ale také tím, že po dobu výkonu trestu se značně snižuje životní standart pachatele.⁶⁵ Soud může již v rozsudku povolit, že peněžitý trest není třeba uhradit vcelku, ale v přiměřených měsíčních splátkách; přitom výhoda splátek odpadá, jestliže pachatel nezaplatí dílčí částku včas (§ 68 odst. 5 TZ).

Současně s výměrou trestu je v rozsudku stanoven náhradní trest pro případ, že peněžitý trest nebude ve stanovené lhůtě vykonán, kterým mohou být trest odnětí svobody, domácího vězení nebo obecně prospěšných prací (§ 69 TZ). Tento náhradní trest se stanoví pro případ, že by peněžitý trest nebyl vykonán z jiného důvodu než pro nedobytnost pohledávky, např. pro vyhýbání se výkonu, odmítání splácení, odchodu do ciziny aj., ačkoliv by jinak byl dobytný.⁶⁶ V případě nezaplacení má být však peněžitý trest primárně po pachateli vymáhán a náhradní trest odnětí svobody má přicházet až jako nejzazší prostředek, což značně oslabuje jeho varovnou funkci.⁶⁷ U přeměny na trest domácího vězení či obecně prospěšných prací pak v zákoně chybí jasné přepočtové pravidlo, které by dávalo jak soudcům, tak odsouzeným jasnou představu o tom, jaká bude výměra přeměněného trestu. Aktuálně se dovozuje, že pokud se v případě přeměny na trest odnětí svobody počítá jedna denní sazba jako jeden den odnětí svobody, pak se toto pravidlo uplatní i v případě přeměny na trest domácího vězení. U obecně prospěšných prací by pak mělo platit, že jedna denní sazba se počítá jako jedna hodina obecně prospěšných prací. Do budoucna by mělo být toto přepočtové pravidlo stanoveno stejně jako např. omezení přeměněného peněžitého

⁶⁴ R 22/1977-II

⁶⁵ SEILER, S. In ŠČERBA: Alternativní...s.265

⁶⁶ SOTOLÁŘ, PÚRY, ŠÁMAL: Alternativní řešení...s. 345

⁶⁷ ŠČERBA: Alternativní...s.270

trestu na obecně prospěšné práce, tedy jen do určité výše denní sazby, neboť pravidlo jedna denní sazba = jedna hodina OPP, se od denní výměry 1000 Kč a výše jeví jako absurdní. Ačkoliv je téměř vyloučeno, že by v praxi taková situace nastala, teoreticky si lze představit situaci, že peněžitý trest v denní výměře 50.000 Kč by při absenci přepočtového pravidla mohl znamenat jednu hodinu obecně prospěšných prací (tedy že hodnota této hodinové práce by byla 50.000 Kč, ačkoliv skutečná cena práce by činila 100 Kč). Byl-li peněžitý trest uložen za přečin spáchaný z nedbalosti, dochází po jeho vykonání k fikci zahlazení odsouzení.

2.4 Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody

Jak uvádí Sotolář, podmíněné odsouzení jako nejčastější forma trestu je významným prostředkem výchovného působení na pachatele a důležitou alternativou krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody, zejména u pachatelů nepříliš závažných trestných činů.⁶⁸ Jedná se o tradiční institut trestního práva, zavedený již v roce 1919, spočívající v odložení výkonu trestu odnětí svobody. Odsuzující rozsudek je vyneseno, trest je uložen, avšak jeho výkon je odložen s podmínkou, že bude-li pachatel ve zkušební lhůtě vést řádný život, k výkonu samotného odnětí svobody nedojde. Jedná se tedy především o varovnou a výchovnou funkci tohoto trestu, kdy v případě nedodržování podmínek stanovených v rozsudku následuje okamžitý výkon trestu odnětí svobody ve věznicí. Mezi odbornou veřejností se dlouhodobě vede spor o to, zda se jedná o zvláštní formu zproštění výkonu trestu, který byl uložen, o zvláštní způsob vyměření trestu, o odklad trestu, který byl uložen, o zvláštní způsob výkonu trestu anebo o zvláštní instituci, která je vedle trestů a ochranných opatření prostředkem k dosažení nápravy pachatele a ochrany společnosti jako kvalifikovaná pohrůžka trestem.⁶⁹ Právní rámec je vymezen v ustanoveních § 81 až 87 TZ a § 329 až 330 TR. Česká úprava zná dva typy podmíněného odsouzení, a to odsouzení prosté a s dohledem.

Podstata podmíněného odsouzení je vyjádřena v § 81 odst. 1 TZ slovy: *Soud může podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího tři léta, jestliže vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má důvodně za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba jeho výkonu.* Základním předpokladem je tedy teze, že pokud se bude odsouzený ve zkušební době řádně chovat a vyhoví stanoveným podmínkám, výkon odsuzujícího

⁶⁸ SOTOLÁŘ, PÚRY, ŠÁMAL: Řešení alternativních...s.276.

⁶⁹ ŠÁMAL: Trestní zákoník...s. 1011.

trestu bude odložen neboli prominut. Vychází se z předpokladu, že již samotné trestní řízení spolu s hrozbou naplnění výkonu odsuzujícího rozsudku mohou mít na pachatele preventivní účinky a že již toto projednávání v celé jeho délce by mohlo sloužit jako dostatečný trest.⁷⁰ Soud může podmíněně odložit výkon trestu nepřevyšujícího tři léta, jestliže má za to, že samotného výkonu není vzhledem k okolnostem a osobě pachatele potřeba. Přitom soud stanoví zkušební dobu v délce jednoho roku až pěti let, a taktéž může uložit některou z povinností obsažených v § 48 odst. 4 směřujících k tomu, aby pachatel vedl řádný život. Zkušební délka je stanovována s ohledem na délku uloženého trestu odnětí svobody a také na osobní poměry pachatele, zejména jeho rodinné a osobní poměry a prostředí, ve kterém se pachatel běžně zdržuje, jelikož tyto okolnosti významným způsobem ovlivňují možnost nápravy pachatele a jeho resocializaci. Soud tento trest zpravidla neuloží, je-li jasné, že by se odsouzený i nadále zdržoval v prostředí, které významnou měrou přispělo ke spáchání trestné činnosti.⁷¹ Kromě osobních poměrů pachatele a prostředí, v němž se běžně zdržuje, musí soud zhodnotit dosavadní život pachatele, přičemž není vyloučeno, aby byl tento trest uložen i recidivistovi. V takovém případě musí však soud důkladně zvážit, zda je uložení na místě, a jeho uložení musí řádně odůvodnit.

Povinnosti, které mohou být pachateli uloženy, jsou uvedeny v § 48 odst. 4 TZ a jedná se o povinnosti, které se do značné míry shodují s povinnostmi, které mohou být uloženy v systému francouzského trestního práva v rámci tzv. doplňkových povinností, proto považuji za vhodné je zmínit i zde. Jako povinnost může soud uložit 5 kategorií povinností:

1) Podrobení se:

- a) výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace,
- b) vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy,
- c) léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením,
- d) se vhodným programům psychologického poradenství.

2) Zdržení se:

- a) návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami,
- b) neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob,
- c) hraní hazardních her, na hracích přístrojích či sázek,

⁷⁰ JELÍNEK: Trestní právo hmotné...s. 317.

⁷¹ SOTOLÁŘ, PÚRY, ŠÁMAL: Alternativní řešení...s. 282.

- d) požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek.
- 3) Uhrazení dlužného výživného nebo jiných dlužných částek.
- 4) Veřejná omluva poškozenému.
- 5) Poskytnutí přiměřeného zadostiučinění poškozenému.

Výkon kontroly nad dodržováním těchto povinností, stejně jako nad vedením řádného života pachatele, mohou vykonávat dva subjekty. Tím prvním je úředník Probační a mediační služby, kterého tímto výkonem může pověřit předseda senátu, má-li za to, že je tato kontrola nutná. Probační úředník pak podává soudu pravidelné hlášení a soud informuje i tehdy, když byly podmínky odloženého výkonu trestu porušeny. V případě, že soud neshledá kontrolu probačním úředníkem za nezbytnou, provádí tuto kontrolu sám.⁷² Dalším subjektem, který může na odsouzeného ve zkušební době spolupůsobit, jsou tzv. zájmová sdružení občanů dle § 6 odst. 1 písm. b), odst. 3 TR. Pokud sdružení převzalo za převýchovu záruku, má povinnost působit na odsouzeného tak, aby žil řádným životem, a rovněž na odsouzeného apelovat, aby nahradil škodu nebo nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil či vydal bezdůvodné obohacení, jež jím získal.

Jestliže podmíněně odsouzený vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, soud vysloví, že se osvědčil; jinak nařídí výkon trestu (§ 83 odst. 1 TZ). Jistou modifikací tohoto trestu je podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody s dohledem dle § 84 a násl. TZ. Ten se ukládá tehdy, je-li pachatele ve zkušební době třeba zvýšeně sledovat, kontrolovat jeho chování a případně mu poskytovat potřebnou péči. Jediným rozdílem oproti podmíněnému odsouzení dle § 81 TZ je tak stanovený dohled, z čehož vyplývá, že se jedná o alternativu přísnější.⁷³ Podmínky pro uložení jsou stejné jako u trestu bez dohledu, včetně délky uloženého trestu odnětí svobody, jehož výkon lze odložit. Pokud však soud dopěje k názoru, že během zkušební doby je nezbytné, aby byl pachatel kontrolován a aby na něj bylo spolehlivě výchovně působeno, uloží trest podmíněného odložení s dohledem. Během dohledu má být však pachatel nejen kontrolován, ale též mu má být poskytována potřebná péče a pomoc, čímž dochází k naplnění účelu probačního dohledu.⁷⁴ Stejně jako u dohledu prostého vykonává dohled nad odsouzeným probačním úředník a stejné jsou i podmínky pro zahlazení odsouzení.

⁷² ŠČERBA: Alternativní tresty...s. 236.

⁷³ ŘÍHA, In ŠÁMAL: Trestní zákoník...s. 1055.

⁷⁴ Tamtéž, s. 1057.

3. Vybrané alternativní tresty ve Francii

Jak je zmíněno již v úvodní kapitole, systém alternativních trestů ve Francii je ve srovnání s českou úpravou značně složitější a nabízí mnoho možností, jak mezi sebou dané alternativní tresty kombinovat. Neexistuje komplexní úprava všech alternativních trestů na jednom místě, jelikož jejich modifikace a drobné úpravy jsou „rozesety“ po celém trestním zákoníku, *code pénal*, stejně jako v trestním řádu, *code de procédure pénale*. Základní charakteristika a výčet je však obsažen v čl. 131-3 a násl. CP. Akcent na širší využívání alternativních trestů byl posílen především přijetím zákona č. 2014-869 ze dne 15. srpna 2014, kterým byl značně novelizován trestní zákoník, a jehož doslovný překlad zní „zákon určený k individualizaci trestů a posílení efektivity trestních sankcí“. Tento pochází z pera tehdejší ministryně spravedlnosti Christiane Taubira⁷⁵, proto se lze často střetnout s označením „Taubirina reforma“ či „Taubirin zákon“.

Hlavní přínos novelizace z hlediska ukládání alternativních trestů spočívá v tom, že tzv. trestní povinnost, *contrainte pénale*, je ve výčtu možných trestů zařazena hned za uvěznění a obsahuje širokospektrou škálu obligací, které mohou být jako tato povinnost uložena. Povinnost může být představována jak příkazem, tak zákazem, přičemž nejobecněji hovoří trestní zákoník o povinnosti či zákazu doplňujícím podmíněný trest odnětí svobody, dále povinnosti vykonat obecně prospěšné práce a nakonec o povinnosti podrobit se vhodnému právně-socializačnímu programu.⁷⁶ Takováto povinnost může být uložena na šest měsíců až pět let a jejím cílem je předcházet recidivě a resocializovat pachatele. V podstatě se jedná o seskupení více druhů alternativních trestů a povinností, které bylo možno v trestním zákoníku najít již dříve, do jedné množiny, která svým zařazením ve výčtu trestů na druhé místo vybízí soudce k tomu, aby některý z těchto trestů ukládali častěji. Má sloužit především jako alternativa ke krátkodobým nepodmíněným trestům odnětí svobody a lze ji uložit toliko za přečin. V některých případech, jako například u obecně prospěšných prací, ji lze však uložit i za méně závažné zločiny, tj. z pohledu francouzského trestního práva za trestné činy, u nichž je horní hranice trestu odnětí svobody menší nebo rovna deseti létům.⁷⁷

⁷⁵ Ch. Taubira zastávala post ministryně spravedlnosti v levicové vládě Manuela Vallse mezi lety 2012-2016 a mezi její nejvýraznější počiny, kromě trestní reformy, patří přijetí zákona o možnosti uzavření svatby mezi homosexuálními páry, tzv. svatba pro všechny.

⁷⁶ Čl. 131-4-1 CP.

⁷⁷ Čl. 131-4 CP.

Přijetí této novely však bylo značně kritizováno širší odbornou veřejností, a to jak samotnými soudci, např. bývalým soudcem Vrchního soudu v Paříži Philippem Bilgerem⁷⁸, tak i teoretiky; např. profesorka Martine Herzog-Evans se vyjádřila v tom smyslu, že „pochybuje nad smyslem a udržitelností této úpravy, neboť osoby, které jsou v dnešních dnech ve Francii posílány do vězení, jsou multirecidivisté a u všech ostatních se uvěznění masivně vyhýbá.“⁷⁹. Tento typ povinnosti bude podrobněji rozebrán dále.

Výčet trestů, které je ve Francii možno uložit fyzickým osobám, je obsažen v čl. 131-3 CP a vyjmenovává následující tresty:

- a) uvěznění,
- b) trestní povinnost,
- c) pokuta,
- d) denní pokuty,
- e) občanská stáž,
- f) obecně prospěšné práce,
- g) tresty zkracující nebo omezující práva obsažená v článku 131-6 CP,
- h) doplňující tresty,
- i) trest sankce-reparace.

K těmto trestům může být dále uložena některá z následujících povinností, sloužící především k tomu, aby vedla k nápravě pachatelových zvyků a odradila ho od dalšího páchání trestné činnosti. Tyto doplňující povinnosti mohou být uloženy vedle jakéhokoliv trestu, a to i kumulativně, proto považuji za vhodné je zmínit hned v úvodu kapitoly. V trestním zákoníku je najdeme v článku 132-45 CP, který ukládá povinnost:

- a) vykonat určitou profesní aktivitu nebo navštěvovat vzdělávací zařízení pro další profesní rozvoj (rekvalifikace),
- b) fixace místa pobytu,
- c) podrobení se léčbě, ať už ve formě ambulantní, nebo ústavní⁸⁰,

⁷⁸ <http://www.bvoltaire.fr/philippebilger/christiane-taubira-au-detriment-communaute-nationale-democratie,106697>.

⁷⁹ HERZOG-EVANS, Martine. *Contrainte pénale: chemin de croix en vue pour le gouvernement pour en assurer le service apres-vente* [online]. Altantico.fr, 16.června 2014 [cit. 10. 3. 2017]. Dostupné na <<http://www.atlantico.fr/decryptage/contrainte-penale-chemin-croix-en-vue-pour-gouvernement-pour-en-assurer-service-apres-vente-martine-herzog-evans-1666315.html>>.

⁸⁰ Tato povinnost může být stanovena např. jako „povinnost podrobit se léčbě vedoucí k odstranění závislosti na heroinu“ (In J.H. ROBERTS: *Récidive législative, Droit pénal*, 6. vydání, 2010, s. 608).

- d) doložit, jaké sociální dávky a státní příspěvky pachatel pravidelně pobírá,
- e) napravit, zcela nebo i částečně, v rámci svých možností, škodu způsobenou trestným činem,
- f) doložit, o kolik se v důsledku odsouzení změní pachatelova daňová povinnost a schopnost daně řádně hradit,
- g) zdržet se řízení určitého typu vozidel uvedených v silničním zákoně,⁸¹
- h) nezapojovat se do těch aktivit, při kterých by mohl opakovat trestnou činnost nebo přijít do běžného styku s mladistvými,
- i) zákaz vyskytování se na určitých místech,⁸²
- j) zákaz konzumace alkoholu,⁸³
- k) zákaz styku s určitými osobami,
- l) zákaz držení či nošení zbraně,
- m) zákaz rozšiřování jakékoli podoby díla, v němž je pachatel zachycován jako pachatel nebo spolupachatel trestného činu, pro který je souzen,
- n) odevzdání dětí do rukou orgánu sociálně-právní ochrany dětí,
- o) občanská stáž,
- p) stáž bezpečnosti silničního provozu,
- q) stáž k zodpovědnosti vůči sexuálnímu násilí,⁸⁴
- r) vykázaní z místa bydliště,
- s) vyhoštění.

Pro lepší přehlednost je kapitola rozčleněna do 4 podkapitol, přičemž každá z nich se věnuje danému alternativnímu trestu komplexně. Tam, kde se píše o soudci, je myšlen *JAP- juge d'application des peines*, penitenciární soudce, jehož hlavním úkolem je dozorová činnost.⁸⁵ Tato činnost může být svěřena také státnímu zástupci a ve výjimečných situacích také řediteli věznice.

⁸¹ Zákon č. 2016-1547 ze dne 18. listopadu 2016, čl. 34.

⁸² Judikován již byl i zákaz zdržování se v bazénech a veřejných plovárnách. In J.H. ROBERTS: *Récidive législative*, Droit pénal, 8.vydání, 2010, str. 622.

⁸³ Zahrnuje i zákaz návštěv barů, restaurací, kaváren, spojen může být i s povinností protialkoholního léčení.

⁸⁴ O stážích více viz kapitola 4.5.

⁸⁵ Dle oficiální definice se jedná o „specializovaného soudce tribunálu vyšší instance, mající na starost individualizaci trestu od jeho vyslovení až po úplné vykonání, ať už u odsouzených ve vězení, nebo ve výkonu trestu na svobodě“. Tento post byl do francouzské právní úpravy začleněn v roce 1958 s cílem dosáhnout vyšší individualizace trestu (v roce 1958 byla novelou trestního zákoníku rozšířena možnost ukládání podmíněného trestu odnětí svobody) a jeho právní úprava je obsažena v trestním řádu (CPP) články 712-1 až 712-22.

Do této práce byl však také zařazen trest umístění pod elektronický dohled a polo-svoboda, který ve výčtu alternativních trestů nenajdeme, jelikož dle francouzského pojetí se jedná o způsob personalizace trestu odnětí svobody. Je však velmi podobný českému trestu domácího vězení, který je u nás pojímán jako trest alternativní, proto slouží především jako inspirační zdroj.

3.1 Obecně prospěšné práce (*Travaux d'intérêt général*)

Trest obecně prospěšných prací patří mezi nejlépe propracované alternativní tresty ve Francii, přesto není plně využíván. Od jeho zavedení v roce 1983 se počet odsouzených k tomuto trestu pohybuje stabilně kolem 23.000, což tvoří asi pouhých 5% z celkového počtu odsouzených.⁸⁶ Právní úpravu trestu obecně prospěšných prací nalezneme v článcích 131-8, 131-22, 131-23 a 434-42 CP a dále v článku R 131-12 CPP. Trest obecně prospěšných prací může být uložen buďto jako hlavní trest samostatný, nebo jako trest vedlejší v rámci trestní povinnosti. Okruh pachatelů, kterým může být uložen jako trest samostatný, je vymezen maximální výměrou délky trestu odnětí svobody, která za daný delikt hrozí, která nesmí být delší než dva roky u prvopachatelů a delší než jeden rok u recidivistů. Tato hranice nesmí být překročena ani v případně ukládání úhrnného trestu za vícečinný souběh deliktů. V případě, že je ukládán jako trest vedlejší, nehraje délka výměry trestu odnětí svobody roli. Na rozdíl od české úpravy, kdy dle § 53 odst. 1 TZ nelze uložit trest obecně prospěšných prací vedle odnětí svobody či domácího vězení, může být ve Francii tento trest uložen i vedle trestu odnětí svobody či domácího vězení, a to jako jedna z povinností směřující k tomu, aby pachatel nadále vedl řádný život. Zpravidla je jako trest vedlejší ukládán k trestu odnětí svobody v režimu *semi-liberté* nebo *placement extérieur*; v případě domácího vězení je pak obvykle nařízen po vykonání trestu domácího vězení.

Jelikož byl trest obecně prospěšných prací zařazen do českého trestního zákoníku v roce 1995, s účinností od 1. 1. 1996⁸⁷, tedy o celých deset let později než tomu bylo ve Francii, sloužila jistě francouzská úprava jako inspirační zdroj, a i proto lze v celém procesu najít mnoho shodných znaků. Stejně jako u nás lze tento trest uložit pachateli, jehož zdravotní stav umožňuje tyto práce vykonat. Zda je k tomu pachatel zdravotně způsobilý, rozhodují specializovaní lékaři, zapsaní jako soudní znalci v obvodu každého trestního soudu, což je rozdíl oproti české úpravě, kde zdravotní stav pachatele zjišťuje soud nebo probační úředník na základě zprávy obvodního

⁸⁶ Tabulka č. 2- počet uložených trestů obecně prospěšných prací

⁸⁷ VÁLKOVÁ, In Hendrych: Právní slovník, 3. vydání, 2009, str. 239

lékaře. Především je to ale souhlas samotného pachatele, který je rozhodující. Z tohoto důvodu musí být pachatel přítomen při vynášení rozsudku, musí mu být dostatečně objasněno, v čem bude trest OPP spočívat a musí s tímto vyslovit svůj souhlas. Dle článku 132-26-1 CP není přítomnost pachatele nezbytně nutná v případě, že je zastoupen advokátem a byl prokazatelně poučen o možnosti uložení tohoto trestu, stejně jako o možnosti jej odmítnout. Dále není jeho přítomnost nutná ani v případě, že jsou OPP stanovovány jako trest vedlejší u odsouzeného, který již vykonává trest odnětí svobody ve věznici (zde je samozřejmě z důvodu nutné obhajoby nezbytná přítomnost obhájce).

Stejně jako v ČR je soudem vyměřen přesný počet hodin, v rámci kterých musí odsouzený vykonat stanovenou práci, a to osobně, bezplatně, ve svém volném čase a u konkrétně určeného „zaměstnavatele“. Rozsah hodin je stanoven podle typové závažnosti spáchaného trestného činu, za přečin je hranice vymezena mezi 20 až 120 hodinami, za zločin hrozí pachateli až 280 hodin obecně prospěšných prací. V rozhodnutí soud taktéž vysloví, v jakém časovém horizontu musí být trest vykonán; na rozdíl od české úpravy zde není hranice do jednoho roku, resp. jednoho roku a šesti měsíců ode dne nařízení výkonu rozhodnutí, ale do 18 měsíců.⁸⁸ Tato hranice může být prodloužena z důvodu zdravotních, rodinných, profesních či sociálních. V takovém případě se hranice pro vykonání trestu prodlužuje o dobu, po kterou nemohl odsouzený z výše uvedených důvodů trest vykonat. Nelze ji však prodloužit o dobu, kdy byl odsouzený umístěn pod elektronický dohled, odsouzen k trestu odnětí svobody v režimu vnějšího umístění či polo-svobody či v zařízení umožňujícím výkon tohoto trestu.⁸⁹ Jelikož však lze OPP uložit pachateli, kterého soud ponechává na svobodě (tedy i režim vnějšího umístění a polo-svobody), stanovuje trestní zákoník limit maximálně 12-ti hodin obecně prospěšných prací týdně v případě, že odsouzený nadále vykonává své zaměstnání. Česká úprava žádný takový limit nemá.

Trest obecně prospěšných prací lze uložit jako samostatný trest hlavní nebo trest doplňkový k odnětí svobody s dohledem. Je vykonáván v rámci obecně prospěšných společností, územně samosprávných celků (stát, kraj, okres, obec), veřejných zařízení, jejichž zřizovatelem je obec nebo kraj (nemocnice, školy), případně u právnických osob soukromého práva, které slouží široké veřejnosti (fondy, nadace). Typ zařízení i místo výkonu se odvíjí od skutečného bydliště

⁸⁸ Čl. 131-22 CP

⁸⁹ Zákon č. 2009-1436 ze dne 24. listopadu 2009, čl. 68

odsouzeného tak, aby bylo v jeho možnostech tyto vykonat bez větších obtíží. Je logické, že tuto skutečnost musí soudce vzít v potaz a není možné, aby pachateli s trvalým bydlištěm v Marseille, avšak pracujícím v Paříži, bylo jako místo výkonu určeno právě Marseille. O tom, do jakého typu zařízení soudce pachatele umístí, rozhoduje většinou aktuální nabídka volných pozic či potřeba. Jedinou výjimkou jsou situace, kdy je pachatel odsouzen k OPP pro dopravní delikt; v tom případě je mu uloženo, aby tyto práce vykonal ve specializovaném zařízení zaměřujícím se na pomoc zraněným a poškozeným při dopravních nehodách.⁹⁰ Profil typického pachatele, kterému jsou OPP ukládány nejčastěji, je mladý muž do 25-ti let, bez vzdělání a v době spáchání deliktu také bez zaměstnání, který páchá majetkovou trestnou činnost.⁹¹

Mimo ostatní povinnosti, které mohou být uloženy spolu s každým trestem a jejichž výčet je zmíněn výše (čl. 132-45), jsou spolu s OPP ukládány i další povinnosti, které musí být vysloveny buďto zároveň s jejich uložením, nebo v průběhu výkonu tohoto trestu. Jejich výčet udává čl. 132-55 CP a zní následovně:

- vyhovět pokynům soudce nebo určeného „sociálního pracovníka“,⁹²
- podrobit se lékařskému vyšetření za účelem vyloučení nebezpečné či nakažlivé choroby v případě, že OPP jsou vykonávány v lékařském zařízení či by hrozilo nakažení spolupracovníků,
- doložit důvody, pro které došlo u odsouzeného ke změně pracovního místa nebo bydliště, jež by měla za následek změnu místa výkonu OPP,
- doložit soudci všechny možné příčiny, které by mohly být překážkou pro výkon OPP,
- na výzvu se dostavovat ke kontrole zodpovědnému pracovníku a adekvátně s ním komunikovat.

Uložení tohoto trestu je možné pouze tehdy, pokud s ním pachatel souhlasí. V případě, že odsouzený OPP nenastoupí nebo je nevykoná celé, následuje sankce odvíjející se od typu uložených prací. V případě, že OPP byly uloženy jako trest hlavní, je možno je přeměnit v trest vězení v délce až dva roky a uložit pokutu až do výše 30.000€. Soudce má povinnost stanovit rovnou při ukládání OPP délku náhradního trestu odnětí svobody a výši pokuty, pokud odsouzený tyto práce nenastoupí či je nevykoná v plném rozsahu. Výše pokuty je tedy stanovena

⁹⁰ Zákon č. 2003-495 ze dne 12. června 2003, čl. 5.

⁹¹ BENAICHE, Lionel. *Travaux d'intérêt général au lieu de la prison. Etudes*, 1994, č. 3803, s. 336.

⁹² Pojem zavedený zákonem č. 2000-516, čl. 124-II; je jím míněn zodpovědný pracovník místa, kde jsou OPP vykonávány.

již předem, ale lze ji modifikovat s ohledem na konkrétní okolnosti. Pokud např. pachatel trest OPP nenastoupí a zároveň se vyhýbá i dalším povinnostem, které mu byly stanoveny soudcem, může být pokuta vyšší. Dalším rozdílem od české právní úpravy je nemožnost přeměny trestu obecně prospěšných prací v trest domácího vězení, a to především kvůli tomu, že obecně prospěšné práce jsou často ukládány jako doplňkový trest k trestu domácího vězení a jejich přeměna by vedla pouze k tomu, že by se trest domácího vězení prodlužoval. Tato situace je však nežádoucí, neboť by docházelo k překročení maximální možné délky domácího vězení, stanovené francouzskou úpravou na jeden rok (viz dále kap. 4.2.). Taktéž nezná francouzská úprava exaktní výpočet pro přeměnu nevykonaných hodin na dny odnětí svobody, jako je tomu v § 65 odst. 2 TZ, jelikož případná délka náhradního trestu odnětí svobody je stanovena již v původním rozsudku.

Důvodem, proč soudy neukládají tento typ alternativního trestu častěji, je skutečnost, že stát nedisponuje dostatečným počtem pracovních míst, na které by bylo možno tyto odsouzené pachatele umístit.⁹³ Stát jako zaměstnavatel totiž v rámci celé Paříže, metropole se dvěma miliony obyvatel, disponuje pouhými 150 pracovními místy,⁹⁴ a v rámci ochrany zaměstnanosti není v silách radnice, aby těchto míst vytvořila více. V konečném součtu pak stát vyjde levněji, pokud odsouzeného umístí do věznice, než kdyby mu měl vytvořit nové pracovní místo.⁹⁵ Tato paradoxní situace vede k tomu, že trest OPP není plně využíván a neplní tak svou původní funkci, již měla být především úleva přeplněným věznicím. Důkazem budiž kampaně, které lákají zaměstnavatele k nabídnutí pracovního místa pro odsouzené, jež jsou zejména přes léto vidět ve větších francouzských městech, které však nemají příliš velkou odezvu, neboť málokterý zaměstnavatel zároveň naplní podmínku „užitečného a veřejně prospěšného účelu“.

3.2 Umístění pod elektronický dohled (Placement sous surveillance électronique)

Placement sous surveillance électronique, doslova „umístění pod elektronický dohled“ je institut nejvíce se blížící českému domácímu vězení, ačkoliv zde považuji za nutné opětovně zdůraznit, že dle francouzského pojetí se nejedná o ryzí alternativní trest, nýbrž o způsob

⁹³ Uvádí tak např. Julien Ferrand, předseda Vrchního soudu v Lyonu, v rozhovoru pro deník L'Imprevu. Dostupné online na <<https://limprevu.fr/affaire-a-suivre/le-travail-dinteret-general-bien-en-peine/>> [cit. 24.2.2017]

⁹⁴ Informace čerpána ze stránek francouzské justice

⁹⁵ BENAICHE : Travaux...s.339

personalizace trestu odnětí svobody.⁹⁶ Jelikož je však trestu domácího vězení dle české právní úpravy nejvíce podobný, byl pro komparační účely zařazen i do této práce. Do francouzského právního řádu byl zaveden zákonem č. 97 - 1159 z 19. prosince 1997 a jeho aplikace byla zpočátku velmi opatrná, způsobená mimo jiné nejistotou ohledně fungování systému elektronických náramků. Pro srovnání, v roce 2001 byl tento trest uložen pouhým 12-ti odsouzeným pachatelům, v roce 2005 se jednalo již o 709 odsouzených a v roce 2010 byl tento trest uložen celkem 4.489 osobám.⁹⁷ Trend je i nadále stoupající, v roce 2016 vykonávalo tento trest celkem 9.505 osob.⁹⁸

Tento druh trestu smí být dle čl. 723-7 CPP a 132-26-1 CP uložen jak prvopachatelům, tak recidivistům, avšak pro jeho uložení je stanovena další řada podmínek. Tou stěžejní je, že pachatel v době předběžného šetření, tedy zejména před vynesením rozsudku, vykonává zaměstnání nebo absolvuje stáž, je studentem denního prezenčního studia VŠ, žákem jakéhokoliv typu střední školy, je v procesu hledání práce, aktivně se účastní rodinného života, absolvuje léčbu či se účastní jiné dlouhodobé činnosti, u níž lze mít za to, že jej odradí od recidivy.⁹⁹ Dle dlouhodobě zastávané praxe pro aplikaci tohoto trestu postačí i fakt, že pachatel spolupracuje s úřadem práce a aktivně hledá zaměstnání. Pod pojem „aktivně se účastní rodinného života“ pak lze podřadit širokou škálu událostí, jako je např. narození dítěte či péče o osobu blízkou.¹⁰⁰

Pokud se jedná o prvopachatele, pak lze elektronický dohled uložit v případě, že celková výměra trestu nepřekračuje dva roky. Jedná-li se o recidivisty, pak součet všech celkově uložených trestů nesmí přesáhnout jeden rok. Taktéž lze tento trest uložit v případě podmíněného propuštění, avšak pouze tehdy, byl-li uložen trest odnětí svobody v délce rovné či menší než dva roky, u recidivistů roven nebo menší jednomu roku, a tento dohled smí být uložen maximálně na dobu jednoho roku. Další podmínkou je souhlas pachatele s tímto trestem, avšak na rozdíl od české úpravy není výslovně dána nutnost souhlasu písemného. Souhlas s tímto trestem může být

⁹⁶ Čl. 132-25 CP, který stanoví : « Ačkoliv je ukládán trest odnětí svobody v délce rovné nebo menší dvěma létům, nebo v případě recidivy v délce rovné nebo menší jednomu roku, může jurisdikce rozhodnout, že tento trest bude vykonán zcela nebo zčásti v režimu polo-svobody, *la semi-liberté* ». Shodně pak čl. 132-26-1 CP, dle kterého je za stejných podmínek trest odnětí svobody vykonáván v režimu umístění pod elektronický dohled, *le placement sous surveillance électronique*.

⁹⁷ Roční statistiky týkající se počtu uvězněných a vedených ve vězeňském rejstříku (stav k 1. lednu daného roku) vydávané pravidelně Kanceláří statistiky a studií Ředitelství trestní administrativy/ Statistique annuelle des personnes écrouées et détenues en France, dostupné online na <<http://www.justice.gouv.fr/budget-et-statistiques-10054/chiffres-cles-de-la-justice-10303/>>.

⁹⁸ Tamtéž

⁹⁹ Čl. 132-26-2 CP

¹⁰⁰ PORTELLI : Les alternatives...s. 23

vysloven i prostřednictvím advokáta, jelikož na rozdíl od sankce obecně prospěšných prací není přítomnost pachatele při vynášení rozsudku nutná.¹⁰¹

Ačkoliv se tato práce primárně nezabývá ukládáním a úpravou opatření ukládaných mladistvým za spáchaná provinění, stojí na tomto místě za zmínku věta, která byla do článku 132-26-1 CP zařazena novelou č. 2009-1436 ze dne 24. listopadu 2009, a která říká, že „jedná-li se o neemancipovaného¹⁰² mladistvého, rozhodnutí o uložení této sankce nemůže být vysloveno bez předchozího souhlasu jeho zákonného zástupce.“ Tímto se tato sankce odlišuje od úpravy české, neboť ustanovení § 26 odst. 2 ZSVM stanoví, že domácí vězení jako trestní opatření smí být mladistvému uloženo, přičemž horní hranice sazby tohoto trestního opatření u mladistvého nesmí převyšovat polovinu horní hranice stanovené v trestním zákoníku. Francouzská úprava tento limit výslovně neuvádí a jedinou podmínkou tak je, že s touto sankcí musí souhlasit zákonný zástupce, přičemž platí podmínky uvedené výše, tedy hranice TOS nesmí přesáhnout dva, potažmo jeden rok.

Sankce elektronického dohledu spočívá v omezení života odsouzeného, avšak značně méně, než kdyby byl umístěn do vězení. Maximální délka, na kterou může být tento trest uložen, je jeden rok. Soudce či státní zástupce musí při ukládání trestu přesně vymezit, od kdy do kdy se odsouzený musí zdržovat na přesně určené adrese, v rozsudku vymezeném jako *domicile*. Touto adresou je zpravidla trvalé bydliště odsouzeného, avšak může jít o bydliště přechodné či faktické; trvalý pobyt není podmínkou. Jedná se v podstatě o totožné vymezení jako v případě českého „obydlí“. V případě, že má však být trest vykonán mimo trvalé bydliště odsouzeného, je zapotřebí taktéž souhlasu vlastníka nemovitosti, případně dalších nájemců, jedná-li se o byt či dům pronajatý.¹⁰³ Pro uložení tohoto trestu je také nezbytná aktivní spolupráce odsouzeného, neboť ten musí soudci co nejpřesněji doložit svůj denní harmonogram, aby mohla být stanovena přesná doba, od kdy do kdy se odsouzený musí zdržovat na dané adrese. Tato doba pak reflektuje zejména pracovní dobu odsouzeného, jeho školní povinnosti, čas, po který se musí podrobovat léčbě apod. Díky tomu zůstává odsouzený i nadále ve své sociální skupině, nedochází k jeho

¹⁰¹ Čl. 132-26-1 CP

¹⁰² Emancipace dle francouzského práva je obdobná emancipaci dle § 37 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, návrh na zplnoletění schvaluje speciální senát soudu pro mladistvé a je možné o ni požádat nejdříve po dosažení 16-ti let věku. Stejně jako v ČR je pro přiznání plné svéprávnosti již v tomto věku nutné, aby tak bylo činěno z vážných důvodů. Automaticky se plná svéprávnost přiznává také uzavřením manželství, které však musí být mezi 16-tým a 18-tým rokem předem schváleno soudem vyšší instance, a to také pro závažné důvody, jako například těhotenství či vážná nemoc.

¹⁰³ Čl. R 723-7 CPP

izolaci, odsouzený se nestává finančně závislý na jiných osobách, ani nepřichází do styku s ostatními pachateli trestných činů. Po vykonání trestu by tedy neměl nastat žádný z negativních jevů typických pro čerstvě propuštěné vězně, jako je například velmi tíživá finanční situace, pocit absolutního vyloučení či absence domova.¹⁰⁴ Odsouzený naopak nadále dochází do zaměstnání či školy, omezen je však na svých volnočasových aktivitách, tudíž se jedná o citelných zásah do jeho soukromého života.¹⁰⁵ Na tomto místě si dovoluji být poněkud kritická, neboť mám za to, že je-li pachatel např. v procesu hledání práce, nelze jeho spolupráci s úřadem práce považovat za dostatečnou záruku toho, že nebude mít motivaci opakovat trestnou činnost. Stejně tak příliš široce vymezený kondicionál „účastní-li se jiné dlouhodobé činnosti, u níž lze mít za to, že pachatele odradí od recidivy“. Ať už měl zákonodárce na mysli dobrovolnickou činnost, aktivní účast v charitativních organizacích či pěstounskou péči, tato formulace je dle mého názoru příliš vágní a mohla by vést k tomu, že tento trest bude uložen i osobě, u níž bude jeho efektivita velmi sporná.

Dohled nad odsouzenými vykonává probační a mediační služba, *service pénitentiaire d'insertion et probation*, prostřednictvím svých pracovníků, tzv. CPIP (*conseiller pénitentiaire*, ve volném překladu rádce). Tito pracovníci provádí kontrolu pomocí elektronického monitoringu a elektronických náramků. Tento náramek se dříve mohl dříve umístit i na předloktí, dnes je instalován výhradně na kotníku odsouzeného a prostřednictvím signálu je spojen s telefonní ústřednou (typicky půjde o pevnou linku), která je pevně zabudována v místě, kde se odsouzený trvale zdržuje. V případě, že je signál přerušen, spustí se alarm jak přímo z ústředny, takže upozorní všechny přítomné na skutečnost, že odsouzený porušuje soudem uložený režim, tak zároveň telefonní ústředna podává okamžité hlášení probační službě, která se buďto může s odsouzeným spojit telefonicky, nebo má možnost dostavit se do bydliště odsouzeného a zjistit, co bylo příčinou přerušení spojení. Tento alarm má především odstrašující funkci, neboť je deaktivován na dálku pracovníkem probační služby až poté, co je zjištěna příčina přerušení spojení.¹⁰⁶ Probační služba má k dispozici jakýsi týdenní režim odsouzeného, ve kterém je kromě pracovní doby zohledněna také možnost jednou týdně navštívit bohoslužbu. Kromě elektronického monitoringu provádí probační služba také namátkovou kontrolu uložených

¹⁰⁴ ALLARIA, Camille. Le placement sous surveillance électronique: espace et visibilité du chatiment virtuel. *Champ pénal/ Penal field*, 2014, č. 11, str. 11

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 27

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 36

povinností a snaží se odsouzené aktivně zapojit do resocializačních programů snižujících míru recidivy. Odsouzený sledovaný má také možnost kontaktovat jemu přiděleného pracovníka (rádce) prostřednictvím telefonu prakticky kdykoliv, čímž je zajištěna pevnější spolupráce.

V případě, že odsouzený svůj režim opakovaně poruší, dochází ke zrušení elektronického monitoringu a odsouzený by měl vykonat zbytek trestu ve vězení.¹⁰⁷ O tom, zda bylo jeho porušení natolik závažné, aby byl přeřazen do věznice, rozhoduje soud poté, co si vyžádá stanovisko státního zástupce. Francouzská právní úprava však počítá i s možností, že o nastoupení odsouzeného do věznice rozhodne ředitel věznice, v jejímž seznamu je odsouzený evidován, a to v případě zvláště závažného porušení povinnosti, jako je např. pokus o útěk.¹⁰⁸ Každý pachatel, jemuž byl uložen trest umístění pod elektronický dohled, polo-svoboda či vnější umístění, je totiž evidován ve vězeňském zařízení v okruhu jeho skutečného bydliště. Probační a mediační služba tak úzce spolupracuje s Vězeňskou službou, která může v případě potřeby vykonávat dohled či kontrolu plnění povinností odsouzeného. V ČR může člen Vězeňské služby sloužit pouze jako doprovod pracovníka PMS. Tím je probačním pracovníkům ponechán širší prostor pro práci s odsouzenými.¹⁰⁹

Výhodou tohoto typu trestu jsou především minimální náklady ze strany státu, neboť kromě vstupních nákladů na pořízení elektronických náramků a provoz probační služby jdou veškeré náklady, jako faktury za provoz a údržbu telefonní ústředny či nutnost oprav elektronických náramků, na účet odsouzeného. Stát také nenese náklady na ubytování a stravu odsouzeného a naopak z něj může nadále profitovat např. zdaněním jeho příjmu. Důležitým faktorem je zde také prostředí (rodina, přátelé, spolupracovníci) odsouzeného, které by v ideálním případě mělo mít na jeho převýchovu pozitivní vliv.¹¹⁰ Aby však došlo k zabránění opačného efektu, tedy k tomu, že trest domácího vězení by byl vykonáván v prostředí, které by odsouzeného mohlo nadále motivovat k páčání trestné činnosti, musí být ještě před vynesením rozsudku zhodnoceny všechny faktory, které v rámci domácího vězení hrají roli.

¹⁰⁷ Čl. 723-13 CPP

¹⁰⁸ čl. D 124 CPP

¹⁰⁹ LAVIELLE, JAMAS, LEMYERE: Les guides des peines,... s. 783

¹¹⁰ RAZAC, Olivier. La matérialité de la surveillance électronique, *Déviance et société*, 2013, č. 37, s. 393

3.3 Polo-svoboda a vnější umístnění (*La sémi-liberté a le placement extérieur*)

La sémi-liberté, v překladu doslova polo-svoboda, a *le placement extérieur*, vnější umístnění, jsou dva velmi podobné instituty založené na stejné myšlence, avšak s velmi malou mírou využívání. S ohledem na jejich nízkou aplikaci byly pro účely této práce spojeny do jedné podkapitoly. Jejich právní úpravu nalezneme v člancích 132-25 až 29, dále 132-43 a 46 CP a 723-1, D 118 a D 137 CPP. Podstata polo-svobody je založena na opačném principu než elektronický dohled, totiž v rámci pracovní doby (doby nutné ke studiu, vykonání stáže, resocializačního programu apod.) je odsouzenému ponechána volnost, jeho jedinou povinností je se pouze dostavit do zaměstnání (školy,...), avšak po skončení této doby se musí vrátit do specializovaného centra či zařízení určeného pro výkon tohoto trestu, stejně tak v tomto centru musí trávit i víkendy, státní a ostatní svátky. O tom, kdy může odsouzený tato centra opouštět, rozhoduje soudce v souladu s pracovní dobou či obdobnou povinností, přičemž tato může být na žádost odsouzeného měněna i rozhodnutím ředitele centra v závislosti na aktuálních potřebách odsouzeného (např. změna pracovní doby).¹¹¹ Jedná se o centra zřizovaná vězeňskou službou zpravidla při věznicích s režimem ne nepodobným tomu ve vězení, která mohou stanovovat velmi přísná pravidla a dodržování vyšší míry disciplíny než je tomu u domácího vězení. Výhodou pro odsouzené ovšem je, že do doby trestu se započítává i doba, kterou odsouzený stráví mimo tato speciální zařízení.¹¹² Důvodem, proč je tento typ trestu zatím málo využíván, je nízký počet zařízení, která tuto službu poskytují. V roce 2016 existovalo po celé Francii pouhých 11 specializovaných center a 14 specializovaných oddělení, kde bylo možno tento trest vykonat, a celkem byl uložen 1918 pachatelům¹¹³, což je v celkovém kontextu zanedbatelná část.

Uložit trest polo-svobody je možné za stejných podmínek jako uložit trest elektronického dohledu¹¹⁴, tedy v případě, že horní hranice trestu odnětí svobody je rovna nebo menší dvěma létům, u recidivistů rovna nebo menší jednomu roku. Také může být přeměněna z nepodmíněného trestu odnětí svobody v případě, že zbývající část trestu je kratší než dva roky. Stejně jako u umístnění pod elektronický dohled, i v případě polo-svobody je nutný souhlas odsouzeného, avšak ani u tohoto typu trestu není vyžadován souhlas písemný. O tom, zda je

¹¹¹ čl. 712-8 CPP

¹¹² LAVIELLE, JANAS, LAMEYRE: *Le Guide des Peines...*, s. 765

¹¹³ Zdroj informací : http://www.justice.gouv.fr/art_pix/mensuelle_janvier_2017.pdf

¹¹⁴ čl. 132-25 CP

odsouzený vhodným adeptem, rozhoduje buďto přímo soudce, nebo pracovník probační a mediační služby. Ve více než 90 % případů je však trest polo-svobody ukládán buď z toho důvodu, že pachatel má stabilní zaměstnání a jeho ztrátou by trpěly především osoby na něm finančně závislé, nebo je ukládán společně s některou stáží.¹¹⁵ Odsouzený nadále vykonává své předchozí zaměstnání za stejných podmínek, jako ostatní pracovníci, tzn. jeho režim je určován normami pracovně-právními. V této části dne není pod dohledem probačního úředníka, musí však podávat pravidelné měsíční zprávy a potvrzení od zaměstnavatele, že práci skutečně odvádí; taktéž jeho mzda či plat je zasílána na zvláštní účet, jehož vlastníkem je sice odsouzený, ale přístup k němu má i soudce.¹¹⁶ Odsouzený má soudcem přesně vymezený čas i data, kdy se musí dostavit do speciálního centra a kdy jej může opustit; v případě, že mu pracovní doba končí např. každý den v 16 hodin a nástup do centra má určen na 18 hod, pak je na jeho vůli, čemu a kde se bude věnovat tyto dvě volné hodiny. Taktéž může odsouzený požádat soudce, a to i v průběhu výkonu trestu, o povolení opustit centrum o víkendech či svátcích.

Trest polo-svobody může být uložen prakticky vedle všech ostatních trestů a není vyloučeno, aby se k němu nakumulovalo i několik dalších povinností, jako např. povinnost nahradit škodu způsobeno trestným činem, podrobit se léčbě závislosti na návykových látkách a zákaz styku s určitými osobami. Zabránit styku s určitými osobami však v praxi může činit potíže, neboť má-li odsouzený, jako na příkladu výše, volný čas mezi skončením zaměstnání a nástupem do speciálního centra, kdy není pod dohledem probačního úředníka, není možné dodržování této povinnosti spolehlivě ověřit. V případě, že by odsouzený nemohl vykonávat práci, např. z důvodu překážky na straně zaměstnavatele či své vlastní pracovní neschopnosti, pak musí zůstat ve speciálním centru i po dobu, kdy by jindy vykonával pracovní činnost.¹¹⁷

Režim polo-svobody může být zrušen, a to pro neplnění uložených povinností či závažné opakované porušování podmínek, přičemž v takovém případě dochází k přeměně trestu na klasický trest odnětí svobody vykonávaný ve věznicí. O této přeměně rozhoduje soudce či státní zástupce a v naléhavých případech o zrušení režimu může rozhodnout také ředitel speciálního centra, v němž odsouzený pobývá.

Trest umístění pod vnější dohled je vybudován na stejné myšlence jako trest polo-svobody a umístění pod elektronický dohled, a umožňuje odsouzenému profitovat ze zvláštního

¹¹⁵ PORTELLI : Les alternatives..., s. 25

¹¹⁶ Čl. D 121 násl. CPP

¹¹⁷ Čl. D 124, 138 a 536 CPP

režimu, kdy je mu umožněno opouštět speciální trestní zařízení za účelem výkonu práce, vzdělávání, rekvalifikace, hledání zaměstnání či léčby. Tato zařízení se nachází obvykle v přírodních rezervacích, přímořských chráněných oblastech či památkových zónách. Jedná se o malé komunity rurálního rázu, v nichž však panuje velmi podobný režim, jako v zařízeních pro výkon trestu polo-svobody.¹¹⁸ V případě, že se „pracovní centrum“ nachází v blízkosti centra pro výkon polo-svobody, pak musí odsouzený trávit veškerý čas mimo pracoviště právě v tomto centru.

Hlavní rozdíl oproti polo-svobodě je tedy ten, že v rámci výkonu sankce pod vnějším dohledem si nelze zvolit, jaké zaměstnání či jakou školu chce pachatel navštěvovat, ale ta je mu určena rozhodnutím soudu. I zde je okruh pachatelů, kterým lze tento trest uložit, vymezen stejně jako v předchozích případech, tedy že délka trestu odnětí svobody nesmí překročit dva roky, v případě recidivistů rok. Odsouzený je tedy zaměstnán v zařízení, které se nachází mimo prostory věznic či specializovaného centra (odtud i název, jehož doslovný překlad by zněl jako „umístění v exteriéru“), přičemž po celou dobu výkonu práce je pod dohledem pracovníků trestní agendy. Existuje však i modifikace tohoto trestu, která umožňuje sice umístění u tohoto zvláštního zaměstnavatele, avšak bez stálého dohledu; v takovém případě se trest vnějšího umístění téměř překrývá s trestem v režimu polo-svobody, kdy jediným rozdílem zůstává volba zaměstnavatele soudem. Tato sankce se obvykle ukládá pachatelům, kteří mají odbornější dovednosti či znalosti, jelikož je vykonávána v prostředí, které si žádá určitou míru předchozích zkušeností.^{119 120} Ačkoliv je zařízení pro výkon této sankce specializovaným pracovištěm, může navenek vystupovat jako spolek, podnikatel, sdružení osob či jako fyzická osoba. Organizačně i finančně je však řízeno Ministerstvem spravedlnosti, které je těmto zařízením nadřizeno. Jak bylo řečeno výše, existují dvě verze umístění pod vnější dohled: s dohledem a bez dohledu.

Umístění s dohledem může být uloženo pachateli, jehož nevykonaná část trestu odnětí svobody je rovna nebo menší pěti létům, a který nebyl zároveň v minulosti potrestán trestem odnětí svobody v délce více jak 6 měsíců, pokud o to tento odsouzený požádá. Dále může být uloženo pachateli, který splňuje podmínky pro podmíněné propuštění či uložení sankce polo-svobody, bez ohledu na to, zda byl dříve již odsouzen k trestu odnětí svobody přesahující šest

¹¹⁸ CASTEL, Patrick. Diversité du placement a l'extérieur. *Déviance et Société*, 2001, č. 25, s. 62

¹¹⁹ CASTEL: Diversité du placement...s.66

¹²⁰ Příkladem může být botanik, odsouzen pro přečin, kterému bude jako místo výkonu trestu uložena přírodní rezervace v Pyrenejích a jeho úkolem bude rekultivace vysokohorských borovic.

měsíců. Trestní řád však v článku D 128 upřesňuje, že i když pachatel splní jednu z výše uvedených podmínek, ještě to automaticky neznamená, že bude přeřazen do režimu vnějšího umístění. Do něj jsou totiž přeřazováni jen ti odsouzení, u nichž lze mít na základě jejich předchozího chování ve vězení a s ohledem na jejich osobnostní vlastnosti za to, že jejich umístění mimo vězeňské zařízení nepředstavuje nebezpečí pro veřejný pořádek a bezpečnost. Umístění pod vnější dohled bez permanentního dohledu je pak vyčleněno třem kategoriím pachatelů:

- 1) těm, jejichž dosud nevykonaná část trestu odnětí svobody je rovna nebo menší než jeden rok,
- 2) těm, kteří byli podmíněně propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody za podmínky, že nejprve vykonají trest vnějšího umístění,
- 3) těm, kteří byli podmíněně propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody, u nichž je dosud nevykonaná část trestu odnětí svobody rovna nebo menší třem létům.¹²¹

O uložení této sankce rozhoduje soudce a pachatel musí být přítomen při vynášení rozsudku, může se však nechat zastoupit advokátem. Stejně jako u trestu obecně prospěšných prací však musí být předem poučen o možnosti tento trest odmítnout. V případě, že pachatel o uložení této sankce usiluje, avšak soudce mu ji odmítne uložit, začne pachateli běžet desetidenní lhůta pro podání odvolání proti tomuto rozhodnutí, v níž musí přesně specifikovat, proč by měl být z trestu odnětí svobody přeřazen právě na tento typ sankce.¹²² Další odlišností mezi umístěním s dohledem a bez dohledu je také typ „pracovní smlouvy“ a způsob odměňování za provedenou práci. Odsouzení v režimu s permanentním dohledem pracují bez klasické pracovní smlouvy a jsou vedeni jako zaměstnanci na dohodu, přičemž jejich příjem je zasílán na účet soudu, který nad nimi vykonává dohled, a ten tyto příjmy převádí na transparentní účet sloužící na podporu resocializačních programů. Odsouzení si tak „vydělávají sami na sebe“, a povaha jejich odvedené práce má spíše povahu obecně prospěšných prací.

Naproti tomu v režimu vnějšího umístění bez permanentního dohledu obdrží odsouzení pracovní smlouvu, přičemž jejich odměna je stejná jako odměna odsouzených v režimu s dohledem a stejně tak je zasílána na transparentní účet dohlížejícího soudu. Rozdíl je však v tom, že soud tuto částku přerozdělí mezi organizace pomáhající obětem trestných činů a část

¹²¹ Čl. 136 CPP

¹²² Čl. D 119 a D 120 CPP

vyhradí jako částku na umoření vyživovací povinnosti odsouzeného. V případě, že byla trestným činem způsobena škoda, k jejíž náhradě byl pachatel odsouzen, lze použít část jeho mzdy i na umoření tohoto dluhu.¹²³

Z výše uvedeného je zřejmé, že tyto dvě alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody jsou velmi blízké institutu podmíněného propuštění dle § 88 a násl. TZ, přičemž odlišné režimy, zahrnující výkon práce, rekvalifikace či obdobné, jsou jakousi francouzskou obdobou přiměřených omezení a povinností ukládaných při podmíněném propuštění s dohledem. Jelikož jsou ale tyto tresty vykonávány v odlišných zařízeních než ve věznicích, lze je bezpochyby považovat za alternativu k uvěznění. Jako alternativní je ostatně označuje i samotný trestní zákoník, když dává akcent na to, že „namísto uvěznění může být pachateli uložen...“. Z výše podávaného popisu plynou nejen odlišnosti od klasického TOS ve věznici, ale především jeho výhody, a těmi jsou jiné místo výkonu, možnost práce, rekvalifikace či dalšího vzdělávání během výkonu trestu, a bezpochyby i možnost finančního příjmu, který může alespoň zčásti zmenšit dlužnou částku určenou na náhradu škody nebo nemajetkové újmy. Nespornou výhodou pro rodiny odsouzených pak je, že část jejich příjmů lze použít na úhradu vyživovací povinnosti, tudíž osoby na odsouzeném závislé se kvůli jeho trestu samy nedostávají do finančních obtíží. Bohužel, tyto sankce jsou využívány jen velmi málo, neboť doposud nebyl zřízen dostatečný počet specializovaných pracovišť, kde by mohly být vykonávány.

3.4 Resocializační programy v gesci soudů (Le suivi socio-judiciaire)

Jak již bylo zmíněno, francouzský soudce má při ukládání trestu na výběr ze široké škály doplňkových trestů, jejichž intenzita se různí od těch nejméně citelných, jako je například zákaz řízení lodí či zákaz držení zvířete, až po takové, které mohou svou intenzitou působit na odsouzeného více, než samotný trest odnětí svobody ve věznici. Taktéž výše pokuty, odvíjející se zpravidla od výše způsobené či potencionální škody a dle ohroženého zájmu, může odsouzeného postihnout citelně více, než několik týdnů strávených ve vězení. Při ukládání má totiž soudce za úkol maximálně zhodnotit, který z nabízených trestů postihne pachatele nejcitlivěji, tedy aby vedlejším efektem tohoto trestu bylo hlavně odrazení od páčání další trestné činnosti. Ke zhodnocení všech sociálních jevů, které mohou soudci pomoci co nejlépe vybrat nejvhodnější trest, slouží, stejně jako např. u domácího vězení, SPIP, *services pénitentiaires d'insertion et de probation*. Jejím úkolem je zjistit sociální a majetkové poměry pachatele, jeho vazby, zaměstnání

¹²³¹²³ Čl. D 124, D 130 a D 135 CPP

apod. Vyjde-li již v rámci předběžného šetření najevo, že odsouzený je zcela nemajetný, pak není vhodné ukládat trest denních pokut, ale mnohem vhodnější bude odsouzeného zavázat k postupné náhradě škody vlastním přičiněním. Tento záměr zákonodárce se však ne vždy daří naplňovat, neboť k tomu, aby byl trest skutečně příslušný, je zapotřebí součinnosti odsouzeného, soudce i SPIPu, a je logickým důsledkem přetížení soudů, že pro soudce je rychlejší a snadnější uložit podmíněný trest, než zkoumat všechny možnosti u každého pachatele zvlášť.¹²⁴ Ze široké škály těchto doplňkových alternativ bych se v závěru této kapitoly ráda zaměřila na jednu z nejzajímavějších, a to na resocializační programy v gesci soudů, jejichž obdoba zatím v českém právním řádu chybí a mohla by tak sloužit jako inspirační zdroj *de lege ferenda*. Do této podkapitoly bude výjimečně zařazeno i jedno trestní opatření ukládané mladistvým, totiž *stage de citoyenneté*, občanská stáž, a to především pro svou propracovanost.

3.4.1 Stáž rodičovské odpovědnosti (Stage de responsabilité parentale)

Tato alternativa si klade za cíl připomenout pachatelům právní, ekonomické, sociální a morální povinnosti, které s sebou nese rodičovství. Primárně je určena těm pachatelům, kteří jsou rodiči dítěte (dětí) mladších 16-ti let a dopustili se úmyslného deliktu proti rodině a dětem nebo zanedbávají své rodičovské povinnosti. Je vykonávána v zařízeních věnujícím se rozvoji rodiny a obsah jednotlivých programů je schvalován státním zástupcem, kterému musí odsouzený po absolvování stáže doložit atestaci o jejím splnění. K této stáži budou typicky odsouzeni pachatelé přečinů jako zanedbání povinné výživy či ohrožování výchovy dítěte. Informační brožury organizací¹²⁵ pomáhajících odsouzeným jako příklad uvádí rodiče mladistvých recidivistů nebo mladistvých přistížených při páchání trestné činnosti pozdě v noci či v době školní výuky, dále rodiče, kteří opakovaně nevyzvedávají své děti ze školky či školy, a nakonec rodiče žáků s vysokým počtem neomluvených hodin. Hlavním cílem stáže tak je rodičům vštěpit základní hodnoty právní společnosti, které by měli dále předat svým dětem a nasměrovat je k plnění jejich základních povinností.

Rozsah stáže i její cena je určována samotným zařízením, které stáž provádí, jelikož tak činí po schválení státním zástupcem. Tato stáž byla do francouzského právního řádu zavedena teprve novelou z 5. března 2007 a v trestním zákoníku je upravena článkem 131-35-1. Ne

¹²⁴ PORTELLI: Les alternatives...s.17

¹²⁵ Příkladem takové společnosti je l'Association d'Aide Pénal, jejíž brožura je dostupná online na <<http://www.aide-penale.fr/stages-responsabilite-parentale>>.

všechny soudy ji zatím využívají; průkopníkem je v tomto směru soud v Limoges¹²⁶, jehož předseda byl zároveň autorem novely, a kde je tato stáž ukládána v rozsahu tří půldnů ve formě skupinového sezení se sociálním pracovníkem a psychologem. Cena v roce 2016 v Limoges činila 50 € a byla plně hrazena odsouzeným.¹²⁷ Stáž musí být vykonána do šesti měsíců ode dne, kdy byla soudcem uložena, a to vždy na náklady odsouzeného. V případě, že odsouzený stáž nenastoupí či ji neabsolvuje celou, pokračuje státní zástupce v trestním stíhání a odsouzenému tak hrozí až dva roky vězení či pokuta až 30.000€. ¹²⁸

3.4.2 Stáž bezpečnosti silničního provozu (stage de sensibilisation a la sécurité routière)

Tato doplňková alternativa je upravena článkem 132-45-15 CP. Logicky je tato stáž ukládána za dopravní delikty, především řidičům, kteří porušili důležitou povinnost uloženou jim zákonem, a vždy je hrazena odsouzeným. Lze ji uložit jako samostatný trest hlavní i jako doplňující povinnost¹²⁹, a uložena může být i mimo úsek trestně-právních sankcí, když je zmiňována na několika místech zákona o provozu na pozemních komunikacích.¹³⁰ Cílem této stáže je dle zákona o provozu na pozemních komunikacích „vyhnout se opakování nebezpečného chování řidičů“. Součástí stáže je proto nejen osvěta týkající se dopravních nehod, ale může jí být také pohovor s psychologem nebo instruktorem autoškoly, a zároveň zahrnuje i rychlokurz první pomoci. Dle lektora těchto typů stáží se jako nejúčinnější ukázala tzv. šoková metoda, spočívající v promítání drastických záběrů z autonehod či následných operací, a také spolupráce s oběťmi dopravních nehod, kteří se často stávají zaměstnanci centra. Tato stáž je hojně využívána také díky finanční podpoře, které se jí dostává díky výnosu z pokut za dopravní delikty.

Délka stáže je obligatorně vyměřena na šestnáct hodin rozdělených do dvou dnů a musí být vykonána nejpozději do šesti měsíců od jejího uložení soudem. Náklady na stáž nese vždy

¹²⁶ ZARB, Coralie. Le stage de responsabilité parentale est mis en place pour aider les parents défailants. *Le populaire du centre* [online]. 28.11.2014 [cit. 15. 3. 2017]. Dostupné na http://www.lepopulaire.fr/limoges/justice/2014/11/28/le-stage-de-responsabilite-parentale-est-mis-en-place-pour-aider-les-parents-defaillants_11237448.html >

¹²⁷ ZARB, Coralie. Le stage de responsabilité parentale est mis en place pour aider les parents défailants. *Le populaire du centre*, 28.11.2014, dostupné online na < http://www.lepopulaire.fr/limoges/justice/2014/11/28/le-stage-de-responsabilite-parentale-est-mis-en-place-pour-aider-les-parents-defaillants_11237448.html > [cit. 12.3.2017]

¹²⁸ Čl. 227-17 CP

¹²⁹ HERZOG-EVANS, Martine. *Droit de l'exécution des peines 2016-2017*. 5. vydání, Paris: Dalloz, 2016, s. 596

¹³⁰ Např. články R. 221-1 a R. 413-14, které uvádí řízení bez potřebného řidičského oprávnění nebo překročení maximální povolené rychlosti o více jak 30 km/h.

odsouzený a jejich výše nesmí překročit maximální možnou výši pokuty ukládanou za přestupek třetí třídy, tedy 450 €. ¹³¹ Po úplném vykonání stáže je odsouzenému vydána atestace o absolvování, která je zároveň zaslána státnímu zástupci, soudci či odpovědnému pracovníku probační a mediační služby. Tato stáž může být uložena i za méně závažné přestupky, pak po jejím úspěšném absolvování obdrží pachatel zpátky 4 trestné body. ^{132 133} Je-li však uložena jako samostatný trest, či jedna z podmínek pro odložení trestního stíhání, pak se za její absolvování trestné body nevrací. V případě, že odsouzený stáž přesto nenastoupí nebo nevykoná, je aplikován stejný postup jako u stáže rodičovské odpovědnosti, tedy soudce či státní zástupce může přikročit k uložení jiného, přísnějšího trestu.

3.4.3 Stáž k odpovědnosti vůči sexuálnímu násilí (Stage de responsabilisation pour la prévention et la lutte contre les violences au sein du couple et sexists)

Tato stáž si klade za cíl předcházet a bojovat proti násilí v partnerských a sexuálních vztazích. Ačkoliv její název může být poněkud zavádějící, její charakter je především výchovný. Je upravena články R. 131-51-1 až 2 a má odsouzenému připomenout republikánské principy rovnosti mužů a žen, závažnost násilí v jakékoliv formě a nutnost respektovat individualitu a integritu každé bytosti. Taktéž mu má zdůraznit jeho případnou trestní odpovědnost za sexuální trestné činy a vysvětlit, jaké jsou důsledky prostituce a obchodování s lidmi. Do trestního zákoníku byla zavedena novelou ze 4. srpna 2004, avšak její ukládání je minimální a soudní praxe od ní pomalu ustupuje, neboť se její efektivita ukázala jako mizivá. ¹³⁴ Z tohoto důvodu jí nebude věnován širší prostor.

3.4.4 Občanská stáž (Stage de citoyenneté)

Toto trestní opatření, ukládané výhradně mladistvým, má několik zajímavých aspektů, pro které jej zařazují na úplný konec kapitoly věnované alternativním trestům ve Francii, ačkoliv jinak se tato práce opatřeními pro mladistvé nezabývá. Mladistvým se ve francouzském pojetí rozumí děti mezi 13-ti a 18-ti lety. ¹³⁵ Zavedeno bylo zákonem z 9. března 2004 a nese též označení jako „loi Perben II“ podle autora předlohy. Jelikož se jedná o trestní opatření omezující svobodu, je vyslovováno výhradně soudcem (juge des enfants) soudu pro mladistvé (tribunal

¹³¹ Čl. R. 131-11-1 CP

¹³² Zdroj : <http://www.sensibilisation-securite-routiere.fr/>

¹³³ Systém trestných bodů za dopravní delikty je obdobný českému systému, ve Francii mají zkušenější řidiči k dispozici 12 bodů, ti méně zkušenější pak 6 bodů.

¹³⁴ HERZOG-EVANS: Droit de l'exécution...s. 601

¹³⁵ Čl. 20-4 nařízení č. 45-174 ze dne 25. února 1945

pour enfants) za účasti mladistvého pachatele. Za cíl si klade „připomenout odsuzovanému republikánské hodnoty tolerance a respektu lidské důstojnosti, na nichž stojí pilíře společnosti, stejně jako mu osvětlit jeho civilní a trestní odpovědnost a zdůraznit, jaké úkoly s sebou přináší život ve společnosti“.

Zavedena byla především proto, že na počátku jednadvacátého století se spolu s otevíráním evropských hranic, potažmo s rozvojem mondializace obecně, zvyšoval ve Francii i počet rasově motivovaných útoků a antisemitských nálad, takže cílem tohoto opatření měl být mimo jiné i boj proti diskriminaci.¹³⁶ Taktéž do něj byly vkládány značné naděje ohledně snížení možné míry recidivy, jelikož je při stáži pracováno s mladistvými, jejichž náprava do budoucna je dle psychologických výzkumů pravděpodobnější než náprava dospělých.

Toto opatření může být ukládáno buď jako samostatné trestní opatření hlavní dle článku 131-5-1 CP, nebo jako jedna z doplňkových povinností dle čl. 131-16-8 CP, 222-45 CP, 225-19 CP atd. Může být uloženo všem mladistvým prvopachatelům, kteří se dopustili přečinu či zločinu; nelze ho ukládat za zvlášť závažný zločin. Typickými proviněními, za která je ukládán, jsou krádeže, výtržnictví, vydírání, poškození cizí věci, urážka či pomluva.¹³⁷

Celková délka stáže nesmí překročit jeden měsíc a denně se může uskutečňovat maximálně v rozsahu šesti hodin, přičemž musí vždy zohledňovat studijní, pracovní a zdravotní povinnosti mladistvého a nikdy před nimi nesmí být upřednostňována. Stáž probíhá ve specializovaných zařízeních pro mladistvé, nad nimiž však dozor provádí probační a mediační služba. Stáž je vedena jako skupinová záležitost, kontinuální nebo diskontinuální, zohledňující povahové vlastnosti stážistů i typy spáchaných provinění, takže její průběh a obsah není nikdy stejný, neboť reflektuje potřeby skupiny. Diskutabilní složkou této stáže je její cena, která může dosahovat, stejně jako u stáže bezpečnosti dopravního provozu, až 450 €, nebo spíše povinnost k jejímu zaplacení. Soudce totiž může vyslovit, kdy si náklady na tuto stáž nese pachatel, a kdy je hrazena z veřejného rozpočtu, což dle některých kritiků zakládá nerovnost.¹³⁸

Po absolvování stáže obdrží mladistvý osvědčení o absolvování stáže, které je zároveň povinen doručit soudci či státnímu zástupci. V prvním roce její účinnosti byla uložena 5.712 pachatelům a počet se každoročně zvyšuje, v roce 2016 to bylo už 12.327 mladistvých pachatelů.

¹³⁶ GERMAIN, Guillaume, LASSALLE, Stéphanie. Stage de citoyenneté: une mesure inégale? *AJ Pénal*, č.11, 2014, s.467.

¹³⁷ Tamtéž, s. 467.

¹³⁸ Tamtéž, str. 469.

Jelikož je ukládána právě pachatelům, kteří se dopustili „barbarských činů“, je jejím cílem přiblížit a ilustrovat základní společenské principy a republikánské hodnoty. Do stáže jsou jako lektoři zapojováni policisté, obecní zastupitelé, justiční čekatelé apod. Ti se prostřednictvím různých aktivit snaží o to, aby pachatelé dospěli k vlastnímu negativnímu zhodnocení jimi páchané trestné činnosti, aby odhalili příčinu svého nežádoucího chování a do budoucna se jí tak mohli vyhnout.¹³⁹

Občanská stáž může být uložena nejen jako alternativa hmotněprávní, ale též jako procesněprávní, jelikož ji státní zástupce může uložit za současného vyslovení podmíněného odložení návrhu na potrestání (čl. 41-4 CPP), je tedy také alternativou k potrestání. Svým obsahem se zčásti překrývá s probačním programem, který může být uložen jako výchovné opatření ukládané mladistvému dle § 15 a 17 ZSVM, jsou mezi nimi však dva zásadní rozdíly. Tím prvním je, že k uložení stáže není zapotřebí souhlasu mladistvého, její výkon musí být pouze v souladu s jeho pracovními či studijními povinnostmi, kdežto u probačního programu je zapotřebí souhlasu mladistvého. Druhý rozdíl je v následcích nevykonání opatření: odvolá-li mladistvý svůj souhlas s výkonem výchovného opatření, kterým je i probační program, jeho výkon tím končí. Nevykoná-li nebo nenastoupí-li stáž mladistvý ve Francii, pak je buďto pokračováno v trestním řízení, nebo je uložena sankce, která může dosahovat jak pokuty, tak trestu odnětí svobody, a to v závislosti na spáchaném provinění.

¹³⁹ Informace z příručky vydané neziskovou organizací Osezvosdroits.com, která se zabývá pomocí mladistvým pachatelům.

4. Komparace statistických údajů a návrhy de lege ferenda

4.1 Vývoj vězeňské populace

Jelikož se tato práce zabývá především alternativami k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, považuji za nezbytné nejprve poukázat na stav vězeňské populace. Data jsou získána ze studií Rady Evropy prováděné Ústavem kriminologie a trestního práva univerzity v Lausanne, označovaných jako SPACE I¹⁴⁰ (Statistiques Pénales Annuelles du Conseil de l'Europe) z let 2012 až 2015. Výzkumu se pravidelně účastní nejméně 44 z 53 členských zemí, Česká republika se stala respondentem v roce 2012; i proto jsou mé statistiky vedeny až od roku 2012. Poslední zveřejněnou studií je studie SPACE 2016 mapující výsledky z roku 2015, která byla zveřejněna 17. 3. 2017. Ačkoliv se jedná o poměrně krátký časový úsek, data z něj jsou relevantním ukazatelem, a i na takto krátkém časovém úseku lze pozorovat některé jasné trendy. V tabulkách je pro lepší přehlednost zmíněn i průměr zemí Rady Evropy, které se studie daný rok zúčastnily (je-li pozorovatelný).

Ze srovnání počtu vězněných osob v přepočtu na 100.000 obyvatel vyplývají dva zcela odlišné závěry. Zatímco ve Francii tento koeficient vytrvale klesá, v České republice naopak stále stoupá. Tato skutečnost nepoukazuje na fakt, že by snad míra kriminality ve Francii klesala a v ČR naopak, ale že míra uplatňování alternativ ve Francii je mnohem vyšší. Zarážející je pak především rozdíl v posledním zkoumaném roce, kdy Česká republika vykazuje o 99 více uvězněných osob na 100.000 obyvatel než Francie, a stále více se vzdaluje také evropskému průměru. Tyto čísla poukazují na neochotu soudů ukládat alternativní tresty a potvrzují, že nejčastěji ukládaným trestem v ČR jsou tresty odnětí svobody (do těchto studií jsou zahrnovány jak nepodmíněné TOS, tak podmíněné, které byly přeměněny na nepodmíněné).

Dalším zkoumaným ukazatelem je průměrná délka pobytu ve vězení. Zatímco ve Francii se stabilně pohybuje mezi 8 a 9 měsíci, Česká republika patří co do délky ukládaných trestů mezi nejprůsňější v Evropě. V roce 2014 byla průměrná délka uvěznění oproti Francii delší o 13 měsíců a oproti evropskému průměru dokonce o 14. To opět potvrzuje dlouhodobou praxi soudů, že spíše než alternativu ukládají uvěznění, a taktéž potvrzuje, že se část podmíněných trestů odnětí svobody mění na nepodmíněné. Na tomto místě je také třeba podotknout, že v roce 2015 využívalo elektronický monitoring 70 % respondentů, což značně ovlivňuje jak počet uvězněných vězňů, tak také délku pobytu ve vězení. Většina zemí totiž praktikuje systém

¹⁴⁰ Všechny studie dostupné online na <http://wp.unil.ch/space/space-i/annual-reports/>.

popsaný v kap. 4.2., totiž že po výkonu určité části trestu nepodmíněného odnětí svobody je odsouzený převeden do režimu buďto domácího vězení, nebo podmíněného propuštění s dohledem (elektronickým monitoringem), což délku vězeňského pobytu značně zkracuje.

Dalším, zcela jistě významným ukazatelem, jsou náklady na jednoho vězně na den. Ačkoliv se v tomto případě jedná spíše o otázku politickou, v rámci celkového kontextu je nutno řešit i tuto problematiku. Náklady na vězeňství jsou nezanedbatelným výdajem státního rozpočtu a vždy budou předmětem vášnivých diskuzí, jelikož každoročně stoupají (byť je jejich růst v souladu s celkovou inflací). Tyto náklady jsou však jedním ze stěžejních důvodů, proč více ukládat alternativní tresty, neboť ty jsou značně levnější. Z údajů lze pozorovat, že náklady na českého vězně jsou méně než poloviční než na vězně francouzského i na vězně „evropského“. Tento ukazatel však nebere v potaz ekonomickou sílu země, proto je značně zjednodušující a zavádějící. Je-li jako další ukazatel vzata např. průměrná mzda za daný rok, výsledný koeficient lépe demonstruje, kolik stát reálně za vězně platí. Pro srovnání, v roce 2015 činila průměrná mzda v ČR 28.152 Kč a měsíční náklady na vězně byly 37.422 Kč, tedy 1,33 násobek. Ve stejném roce byla průměrná mzda ve Francii 2.202 € a měsíční náklady činily 3.127 €, tedy 1,42 násobek. Francouzský vězeň je tak nepatrně dražší, byť pro skutečně reálný přepočtení by musely být vzaty v potaz mnohé další veličiny, jako např. HDP nebo HNP. Co se týče vztahu k průměru států Rady Evropy, ten zahrnuje i země jako Švýcarsko či Norsko, kde jsou náklady úměrně vysoké HDP, tudíž pro srovnání s nimi platí obdobně.

4.2 Stav probačních úředníků

Následující údaje vychází ze studií SPACE II¹⁴¹ z let 2012 až 2015, což je totožná studie vedená stejnou výzkumnou skupinou jako SPACE I, která se však zaměřuje právě na alternativní řešení trestních věcí. Stejně jako první studie se jí Česká republika účastní od roku 2012. Prvním zajímavým ukazatelem je počet probačních úředníků na 100.000 obyvatel. Zatímco v roce 2012 byly obě země pod evropským průměrem, Francii se podařilo celkový počet probačních úředníků za 4 roky zvýšit o téměř 1500 pracovníků, přičemž v ČR se řady Probační služby rozšířily o pouhých 22 úředníků. Francie se tak dostala nad evropský průměr, kdežto ČR zůstává dlouhodobě pod ním. Poukazuje to především na snahu Francie řešit trestní věci alternativním způsobem, kdy je výraznější nárůst vidět v letech 2014 a 2015, tedy po velké novele trestního zákoníku, která rozšířila možnosti ukládání alternativních trestů. Taktéž

¹⁴¹ Veškeré studie dostupné online na <http://wp.unil.ch/space/space-ii/annual-reports/>.

reflektuje značné množství resocializačních a převýchovných aktivit, do nichž jsou probační úředníci zapojeni, jako např. stáže nebo kontrola odsouzených v režimech polo-svobody či vnějšího umístění. V ČR může tento fakt naopak zčásti odůvodňovat, proč jsou alternativní tresty ze strany soudů využívány méně, než by bylo možné. Poukazuje na poddimenzovanou Probační a mediační službu, která by pro efektivnější plnění svých úkolů potřebovala více personálu, a které soudy možná právě z tohoto důvodu příliš nevěří. Zatímco ve Francii připadalo v roce 2015 na jednoho probačního úředníka 236 odsouzených, v ČR to bylo 267 odsouzených. Evropský průměr je přitom 145 sledovaných odsouzených na jednoho probačního úředníka, v tomto směru mají tedy obě země dostatečný prostor ke zlepšení. I při rozdílu pouhých 31 sledovaných osob na úředníka je však patrné odlišné vytižení probačních úředníků a potvrzuje se, že v oblasti probačních služeb má ČR stále rezervy.

4.3 Peněžitý trest

Z dostupných informací za předchozí roky vyplývá, že četnost ukládání peněžitého trestu je v případě srovnávaných zemí naprosto odlišná. Zatímco ve Francii je peněžitý trest obsažen v 70 % soudních rozhodnutí ať už jako trest samostatný, nebo jako trest vedlejší, v ČR je jeho využívání jen minimální, a to okolo 4 %. Průměrná částka, která je ve Francii jako peněžitý trest ukládána, není ve vztahu k průměrné mzdě nijak drastická (v roce 2015 činila $\frac{1}{4}$ průměrné mzdy), o to je však ukládána četněji. Dlužno však dodat, že do údajů jsou zahrnuty i peněžité tresty za závažnější přestupky v dopravě, tedy ty, které nebyly vyřízeny ve správním řízení pokutou. Česká praxe (ne)ukládání peněžitého trestu je poslední dobou diskutovaným tématem¹⁴², kritizována byla nejen teoretiky,¹⁴³ ale i samotnými soudci. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 1. 12. 2015 pod sp.zn. 7 Tz 19/2015 připomíná, že podle § 39 odst. 7 TZ platí, že získal-li nebo snažil-li se pachatel získat trestným činem majetkový prospěch, přihlédne k tomu soud při stanovení druhu trestu a jeho výměry, a jestliže to nevyklučují jeho majetkové nebo osobní poměry, uloží mu s přihlédnutím k výši takového majetkového prospěchu některý z trestů, který ho postihne na majetku (§ 67 až 72 TZ), a to jako trest samostatný nebo vedle jiného trestu. Zároveň v tomto rozhodnutí, týkající se ukládání trestů za trestné činy korupce a přijetí úplatku, vyslovil názor, že „bez uložení peněžitých trestů není vystižena společenská škodlivost jejich

¹⁴² http://www.nsoud.cz/judikaturans_new/ns_web.nsf/print/Proverejnostamedia~TiskovezpravyNejvysihosoudu~Tiskova_zprava_Penezite_tresty~

¹⁴³ Např. KASAL, Zdeněk: Majetkový postih pachatelů trestné činnosti - ukládání peněžitých trestů v České republice. Sborník. Projekt na posílení systému boje proti korupci a praní špinavých peněz v České republice, 2015

zločinů.“

Právní úprava ukládání peněžitých trestů je u nás poměrně přehledná, avšak k častějšímu ukládání by mohla dopomoci změna inspirovaná právě francouzským Code pénal. Ten jednak rozděluje výši pokut (tedy peněžitých trestů) podle typové závažnosti spáchaného trestného činu (viz kapitola 2.3), jednak stanoví, že peněžitý trest se ukládá vždy, když je pachatel odsuzován k nepodmíněnému TOS za zločin nebo zvláště závažný zločin. Zároveň může po vykonání určité části nepodmíněného trestu sloužit jako náhrada za zbytek trestu ve věznici. Dochází tak vlastně k opačné přeměně, než jakou zná česká úprava. Realizace je pak podobná systému kaucí, takže s jejím zavedením do praxe by neměl být problém ani ve zdejším prostředí. Na rozdíl od francouzské úpravy, kde je možno, za splnění dalších podmínek, nahradit peněžitým trestem i TOS uložený za vraždu, bych však tuto možnost omezila pouze na majetkové a hospodářské trestné činy.

4.4 Obecně prospěšné práce

Přesné srovnání počtu uloženého trestu obecně prospěšných prací je poněkud problematické, a to s ohledem na fakt, že ve Francii mohou být OPP uloženy i jako vedlejší trest vedle trestu odnětí svobody a v systému polo-svobody či vnějšího umístnění. Tento hlavní rozdíl pak způsobuje procentuálně vyšší zastoupení, jelikož započítávání jsou do něj i ti odsouzení, kteří přesně vymezenou dobu pracují mimo areál věznice, ale zbývající čas tráví právě v ní. Ačkoliv je tedy míra zastoupení ukládaných obecně prospěšných prací vyšší vlivem možnosti kumulace, nepovažuji za chybné tyto dvě hodnoty srovnávat. Obě totiž ve výsledku poukazují na stejný faktor, totiž kolik z odsouzených pachatelů vykonává svůj trest prostřednictvím neplacené práce užitečné pro společnost.

Osobně považuji tento typ sankce za nejefektivnější, ačkoliv nedávná studie¹⁴⁴ tvrdí, že druh uložené sankce nemá na recidivu pachatele téměř žádný vliv. I přes výsledky této studie bych de lege ferenda uvažovala zavedení systému umístnění pod vnější dohled se všemi jeho specifiky do českého systému. Existují mnohé oblasti, ve kterých by výkon neplacené práce přinášel jednak užitek společnosti, jednak by mohl mít potenciál zapůsobit na odsouzeného skrze vlastní zkušenost více, než celodenní pobyt ve věznici. Nesporná výhoda tohoto systému spočívá ve střídání denního režimu vězně, který je zaměstnán mimo prostory věznice, přitom je však stále

¹⁴⁴ SCHEINOST, Miroslav a kol. Trestní sankce-jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2015, s. 25-26.

pod dohledem, a ačkoliv vykonává trest, má možnost alespoň částečné seberealizace. Dále zde existuje možnost navázat na neplacenou práci zaměstnáním po skončení výkonu trestu, což může mít na případnou recidivu pozitivní vliv. V roce 2014 uzavřelo 27 % z těch, co vykonali trest umístění pod vnější dohled, pracovní smlouvu u stejného zaměstnavatele ještě v průběhu výkonu trestu. Neschopnost či nemožnost najít si práci po skončení výkonu TOS je jednou z příčin vedoucích k recidivě, proto by vidina zaměstnání mohla k jejímu snížení alespoň nepatrně přispět¹⁴⁵.

Dalším faktorem, který by pachatele mohl odradit od páchání trestné činnosti, by mohla být náročnost práce, která by v pachateli vyvolala oprávněný pocit, že OPP jako sankce jsou horší než prospěch, který by mohl mít z opakovaného páchání trestné činnosti. V českém kontextu si dovedu představit například výkon takto ošetřených obecně prospěšných prací na stavbách silnic a dálnic, jejichž výstavba je, jak známo, u nás nejdražší v Evropě, přitom o její prospěšnosti není pochyb. Zároveň se jedná o práce, jež obvykle hradí stát, kraj nebo obec, tudíž by mohlo dojít k ponížení nákladů na výstavbu. Dalším místem, kde by byl výkon obecně prospěšných prací vhodný, jsou nemocnice, hospice, pečovatelské domy apod. Pokud by zde odsouzení vykonávali ty úkony, ke kterým není zapotřebí zdravotnické vzdělání, jako je např. výměna prádla nebo roznos jídla, odborný personál by se mohl lépe soustředit na skutečně důležité záležitosti, což by ve výsledku mohlo vést ke zkvalitnění služeb. V rámci obou příkladů by vždy musela být zvažována vhodnost takové pozice nejen s ohledem na zdravotní stav, ale i osobnost pachatele a jeho schopnost takovou práci vykonávat, a samozřejmě zajištěno dodržování všech lidsko-právních i pracovně-právních předpisů (v žádném případě není myšleno vykonávání obecně prospěšných prací jako obdoba nucených prací v uranových dolech v 50. letech 20. stol.).

4.5 Domácí vězení

Trest domácího vězení není v českých podmínkách téměř vůbec využíván, jelikož stále není zajištěn dohled jeho výkonu, resp. je zajišťován namátkovými kontrolami PMS. Soudy ani státní zástupci však těmto kontrolám příliš nevěří¹⁴⁶, proto nelze očekávat, že by jej začali více ukládat dříve, než bude zajištěn elektronický monitoring. Ten by měl být po osmi letech zajištěn od roku 2018, jelikož Ministerstvo spravedlnosti vybralo společnost, která státu k tomuto datu

¹⁴⁵ SCHEINOST, M., VÁLKOVÁ, H. a kol. Sankční politika a její uplatňování. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, s. 77.

¹⁴⁶ SCHEINOST, Miroslav a kol. Sankční politika pohledem praxe. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014, 178 s.

dodá elektronické náramky.¹⁴⁷ Druhou možností, jak zvýšit vůli soudců ukládat tento trest, by bylo navýšení počtu pracovníků PMS. Ani při vyšším počtu však pracovníci nezajistí stálý dohled tak, jak to umožňuje sledovací systém. Naproti tomu ve Francii jde o poměrně využívaný trest, který lze kumulovat i s trestem obecně prospěšných prací. Ke snížení nákladů by měl vést i v České republice, jak uvedl ministr spravedlnosti v souvislosti s výsledky výběrového řízení na dodavatele elektronických náramků. Předpokládané náklady na pořízení jsou 93 milionů korun, což při počtu sledovaných osob a délce sledování znamená 120 Kč/den, tedy úsporu asi 1000 Kč/den oproti uvěznění na každou osobu. Odsouzený by měl na provoz přispívat částkou 50 Kč/den. Ve Francii není odsouzeným hrazena fixní částka, nýbrž jsou mu měsíčně fakturovány skutečné náklady, tedy především na provoz ústředny. Náklady na provoz elektronického monitoringu byly v roce 2015 vyčísleny na 9,94 €. ¹⁴⁸

¹⁴⁷ Tisková zpráva Ministerstva spravedlnosti ze dne 22. 2. 2017.

¹⁴⁸ Návrh zákona o rozpočtu na rok 2017, dostupný online na <<http://www.senat.fr/rap/a16-146-8/a16-146-85.html#toc54>>.

Závěr

Cílem práce bylo srovnat českou a francouzskou úpravu alternativních trestů, zaměřit se na poznatky z praxe a problematické aspekty. Práce se nejprve zaměřila na alternativní tresty obecně, poté se zabývala úpravou v obou zemích a nakonec srovnala statistická data vybraného okruhu problémů. Snahou bylo ověřit, zda je úprava alternativních trestů v některé ze zemí propracovanější, zda vykazuje vyšší míru efektivity a zda by tak mělo být některé z opatření implementováno i do tuzemské úpravy. V rámci práce jsem dospěla k závěru, že francouzská úprava obsahuje sice poměrně více možností, jaké alternativy k trestu odnětí svobody lze uložit, ale že je také méně přehledná a méně určitá. Alternativní tresty a opatření jsou totiž rozesety po celém francouzském trestním řádu, a je tak velmi složité se v nich zorientovat nejen pro cizince. Na druhou stranu, díky delší historii alternativního trestání jsou veškeré sankce dopodrobna vysvětleny v samotném textu zákona, a soudy mají s ukládáním mnohem větší zkušenost. Naproti tomu česká úprava je v teoretické rovině ucelená a přehledná, problémy však působí aplikace trestů v praxi.

Porovnáním statistických údajů vyšlo jasně najevo, že míra ukládání alternativních trestů ve Francii je značně vyšší; nejvíce markantní je tento rozdíl u peněžitého trestu a trestu domácího vězení. V oblasti domácího vězení by se však situace měla brzy změnit, a to díky výkonu elektronického dohledu, který by měl fungovat od roku 2018. Proto bude velmi zajímavé do budoucna sledovat, zda české soudy změní svůj přístup k tomuto trestu a začnou ho ukládat častěji. Výsledky však nebudou viditelné dříve než za pět let, neboť jak ukázalo i pozorování ve Francii, v prvních letech byli i tamější soudy k ukládání domácího vězení skeptické. Co se naopak nepodařilo prokázat, je skutečnost, zda vyšší využívání alternativních trestů vede ke snížení míry recidivy. Ta se v obou zemích pohybuje okolo 70 % a ani velká reforma francouzského trestního zákoníku z roku 2014 zatím nepřinesla výraznější změny. Jediným skutečně efektivním opatřením, které ke snižování recidivy vede, byla vyzbrozená občanská stáž ukládána mladistvým a stáž bezpečnosti dopravního provozu. Na mladistvé působí prostřednictvím individualizovaných výchovných programů ve spolupráci se všemi orgány činnými v trestním řízení, a protože se ukazuje jako účinná, je ukládána rok od roku častěji. Jelikož je jedním z jejich cílů snaha o vštěpení snášenlivosti mezi odlišnými národy, náboženstvími apod., nebylo by úplně bez významu pokusit se zavést tento prvek do stávajících probačních programů pro mladistvé i v ČR. Stáž bezpečnosti dopravního provozu pak přinesla

snížení počtu smrtelných dopravních nehod především u začínajících řidičů. Obě tyto stáže by tak jako efektivní mohly být zavedeny i v České republice, ačkoliv jejich obdoby jsou již trestnímu právu známy.

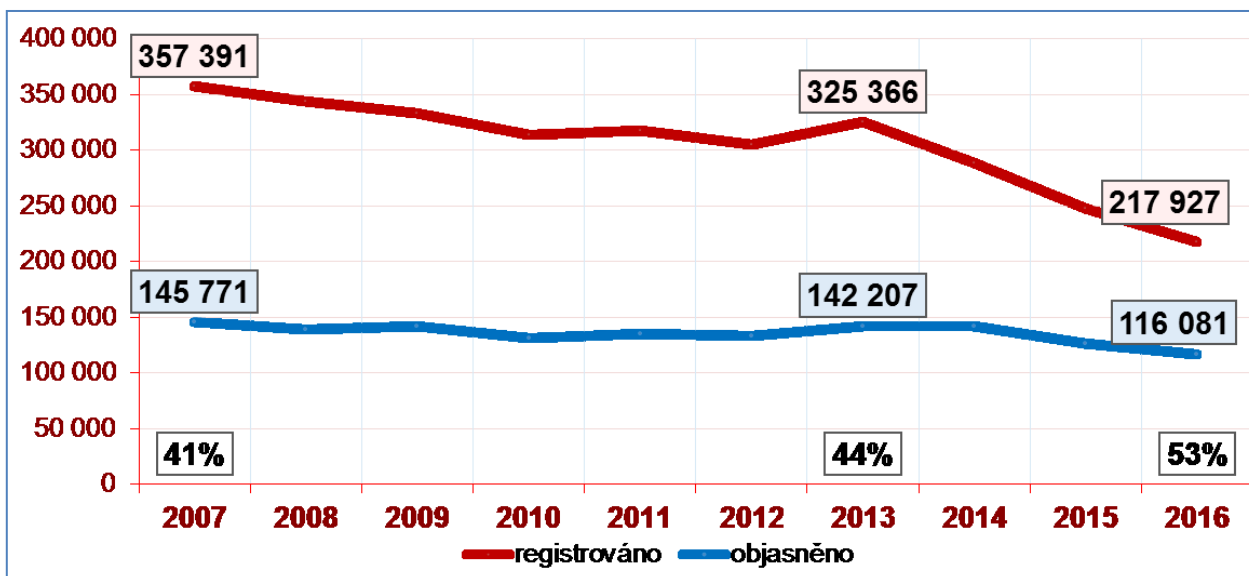
Další oblastí, kde by se čeští zákonodárci mohli inspirovat, je oblast tzv. víkendových trestů odnětí svobody, ve Francii označovaných jako polo-svoboda i umístění pod vnější dohled. Bylo prokázáno, že tyto alternativy jsou méně nákladné, a pro odsouzené představují velkou výhodu v možnosti rekvalifikace, dalšího vzdělání či nalezení práce již během výkonu trestu. Také během nich nedochází k přetrhání vazeb s rodinou, zaměstnavatelem či přáteli, a následný návrat do běžného života nepředstavuje pro odsouzeného takový problém jako po propuštění přímo z věznice.

Jako problematické se u obou zemí ukázalo využívání, respektive přetížení Probační a mediační služby. Ve srovnání s členskými státy Rady Evropy jsou obě země hluboko pod průměrem, ačkoliv Francie v posledních letech vykázala značné zlepšení. V tomto směru by se tedy Česká republika mohla Francií inspirovat a řady úředníku Probační služby rozšířit. Čím by se naopak mohla inspirovat Francie v České republice, je vytíženost věznic, kdy kapacity v ČR se drží sice nad hranicí 90%, ale stále je vězně kam zařadit, kdežto ve Francii jsou kapacity již několik let po sobě nad hranicí 100%. Tento zdánlivě nesouvisející fakt však odpovídá na základní otázku, proč jsou alternativy k uvěznění ve Francii využívány více, než je tomu v České republice. Dokud bude kapacita věznic dostatečná, nejsou soudy nuceny ukládat alternativu a naopak; v případě, že odsouzeným jsou do věznic instalovány pouhé matrace místo postelí, jako je tomu nyní ve Francii, je nutno ukládat trest, který není spojený s pobytem ve věznici.

Závěrem bych ráda dodala, že do budoucna bude jistě zajímavé sledovat, jakým směrem se úprava alternativních trestů vyvine; zda se v České republice podaří zavést elektronický dohled nad výkonem trestu domácího vězení, a zda se podaří naplnit přání Nejvyššího soudu o častějším ukládání peněžitých trestů. Ve francouzské úpravě pak lze čekat brzké vypuštění stáže o odpovědnosti vůči sexuálnímu násilí a naopak posilování ukládání občanské stáže, i s ohledem na neustálý přísun přistěhovalců různorodých kultur, ras a vyznání.

Přílohy

Graf 1: Vývoj kriminality v České republice za roky 2007-2016

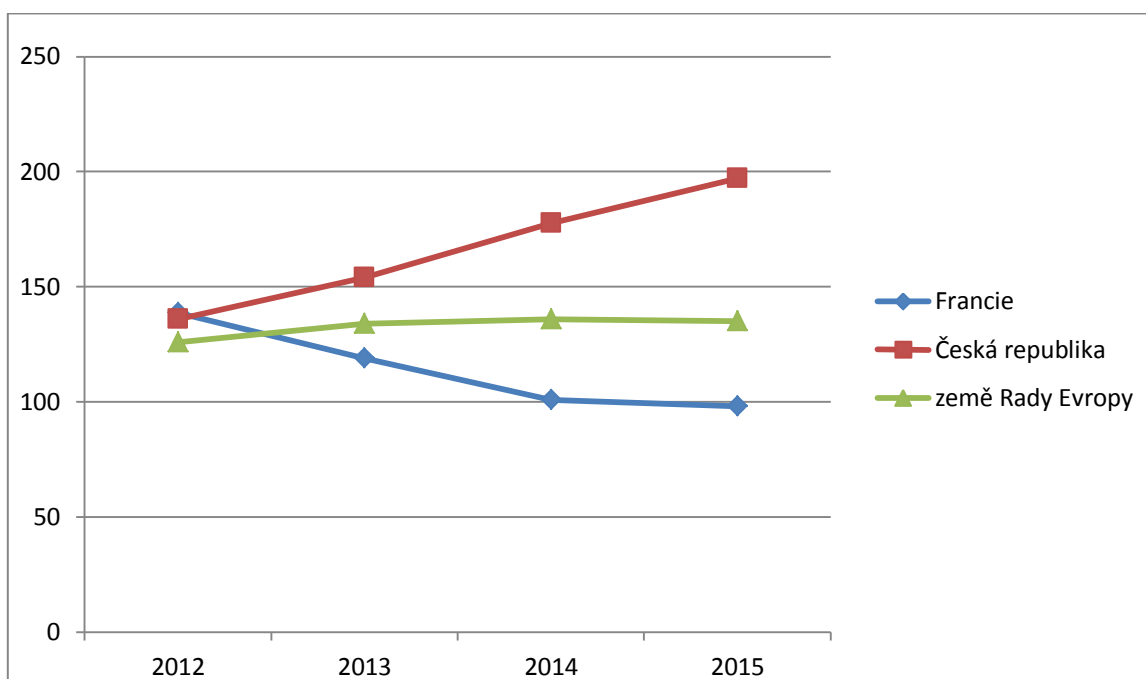

Tabulka 1: Počet zjištěných trestných činů a podíl recidivistů na nich

Rok	Zjištěno (celková kriminalita)	Spácháno recidivisty	Stíháno, vyšetřováno osob	Podíl recidivistů v %
2012	304 528	74 814	113 024	66, 19
2013	325 366	83 894	117 760	71, 24
2014	288 660	neuvedeno	114 608	-
2015	247 628	79 979	101 881	78, 50
2016	218 432	60 075	109 710	54, 75
			Průměr 2012- 2016:	68, 77 %

Tabulka 2, graf 2: Počet vězněných osob na 100.00 obyvatel dle výzkumu SPACE I.

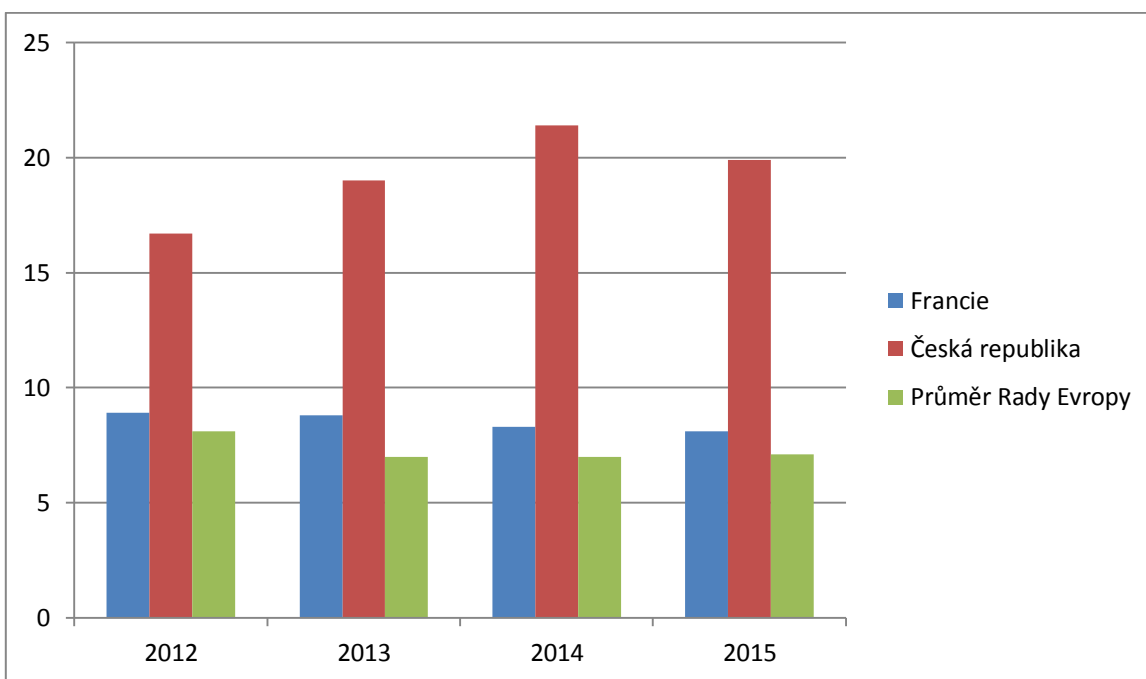
Rok	<i>Francie</i>	<i>Česká republika</i>	<i>Průměr zemí Rady Evropy</i>
2012	138,7	135,8	126,0
2013	119,0	154,0	136,0
2014	101,0	177,5	136,0
2015	98,0	197,0	134,7

Tabulka 3: průměrná délka uvěznění (v měsících)

Rok	<i>Francie</i>	<i>Česká republika</i>	<i>Průměr zemí Rady Evropy (medián)</i>
2012	8,9	16,7	8,1
2013	8,8	19,0	7,0
2014	8,3	21,4	7,0
2015	8,1	19,9	7,1

Graf 3: průměrná délka uvěznění (v měsících)

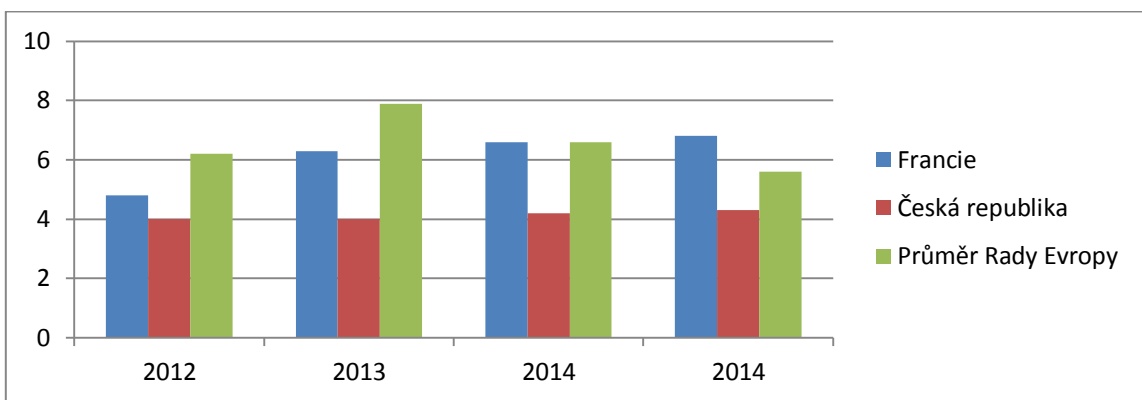
Tabulka 4, graf 4: Náklady na jednu osobu ve výkonu trestu (NEPO) v €

Rok	<i>Francie</i>	<i>Česká republika</i>	<i>Průměr zemí Rady Evropy</i>
2012	97,77	36,40	97
2013	100,47	48,10	99
2014	102,67	45,00	101
2015	104,25	46,20	103

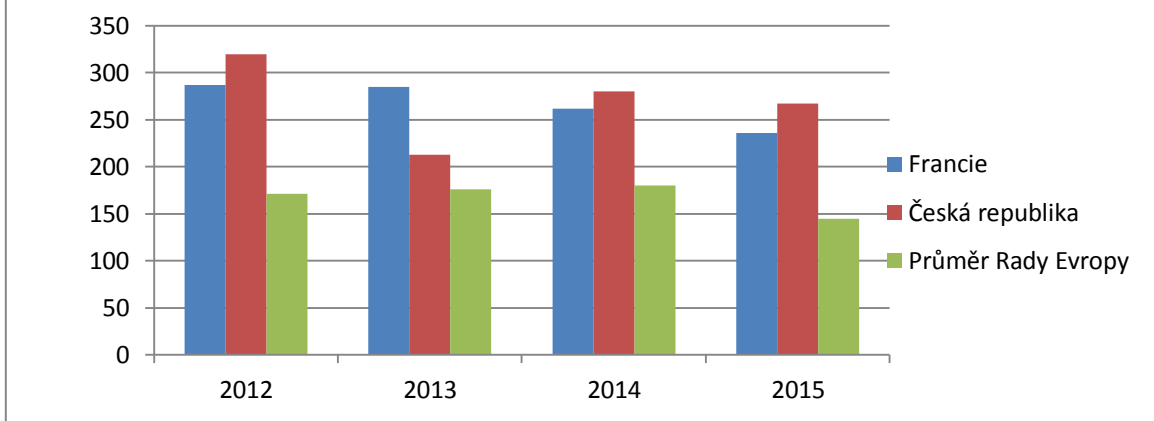
Tabulka 5, graf 5: počet probačních úředníků celkem/ na 100.000 obyvatel

Rok	<i>Francie</i>		<i>Česká republika</i>		<i>Průměr zemí Rady Evropy</i>
2012	3 132	4,8	423	4,0	6,2
2013	4 134	63,6	425	4,0	7,9
2014	4 340	6,6	446	4,2	6,6
2015	4 556	6,8	455	4,3	5,6

Tabulka 6, graf 6: počet osobách sledovaných probačními úředníky na 100.000 obyvatel

Rok	<i>Francie</i>	<i>Česká republika</i>	<i>Průměr zemí Rady Evropy</i>
2012	287	320	171
2013	285	213	176
2014	262	280	180
2015	236	267	145

Tabulka 7: počet ukládaných peněžitých trestů/ průměrná výše/ % zastoupení

Rok	<i>Francie</i>			<i>Česká republika</i>		
2012	261 155	€ 431	71,30%	2 847		4,10%
2013	225 582	€ 466	70,00%	2 491		3,20%
2014	211 807	€ 482	69,70%	2 569		3,50%
2015	206 183	€ 551	67,40%	3 819		3,60%
Průměr roky 2012-2015	69,60%			3,60%		

Tabulka 8: počet ukládaných obecně prospěšných prací/ % zastoupení

Rok	<i>Francie</i>		<i>Česká republika</i>	
2012	34 096	18,90%	8 094	11,30%
2013	36 588	19,10%	6 746	8,60%
2014	38 529	20,50%	7 962	10,90%
2015	38 346	22,40%	7 702	11,70%
Průměr roky 2012-2015	20,22%		10,62%	

Tabulka 9: Počet ukládaných trestů el.dohledu / domácího vězení / % zastoupení

Rok	<i>Francie</i>		<i>Česká republika</i>	
2012	9 617	12,30%	398	0,60%
2013	10 161	12,90%	177	0,20%
2014	10 419	14,70%	159	0,20%
2015	9 429	5,50%	130	0,20%
Průměr roky 2012-2015	11,35%		0,30%	

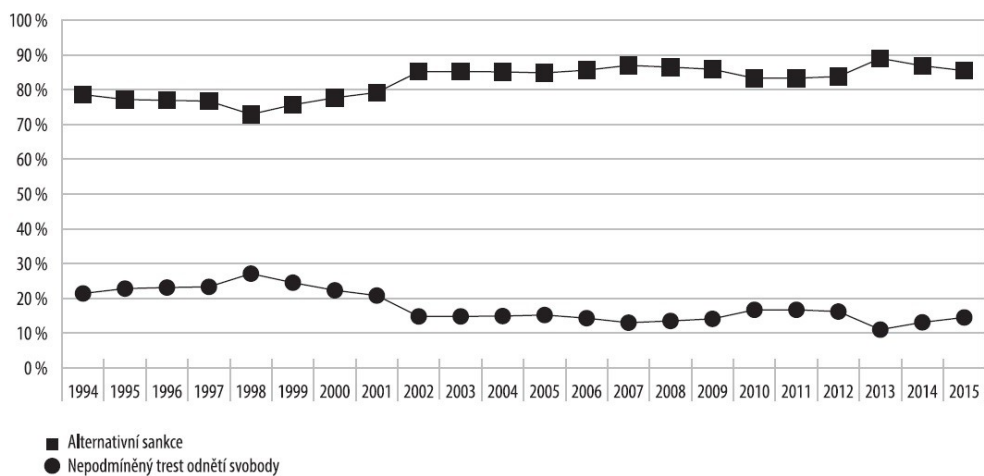
Pozn. Elektronický dohled jako trest hlavní

Tabulka 10: počty uložených trestů v ČR 2010-2015¹⁴⁹

rok	počet všech odsouzených	NEPO trest	PO trest	OPP	peněžitý trest	domácí vězení
2010	70651	11 818 16,7 %	44 403 62,8 %	7 420 10,5 %	3 461 4,9 %	114 0,2 %
2011	70 160	11 733 16,7 %	45 783 65,3 %	6 514 9,3 %	3 078 4,3 %	228 0,3 %
2012	71 471	11 602 16,2 %	45 675 63,9 %	8 094 11,3 %	2 847 4 %	398 0,6 %
2013	77 976	8 579 11 %	57 465 73,4 %	6 746 8,6 %	2 491 3,2 %	177 0,2 %
2014	72 825	9 568 13,1 %	50 203 68,9 %	7 962 10,9 %	2 569 3,5 %	159 0,2 %
2015	65 569	9 531 14,5 %	43 802 66,8 %	7 702 11,7 %	2 343 3,6 %	130 0,2 %

Graf 7: podíl alternativních sankcí a nepodmíněného trestu odnětí svobody v letech 1995-2015 v České republice¹⁵⁰

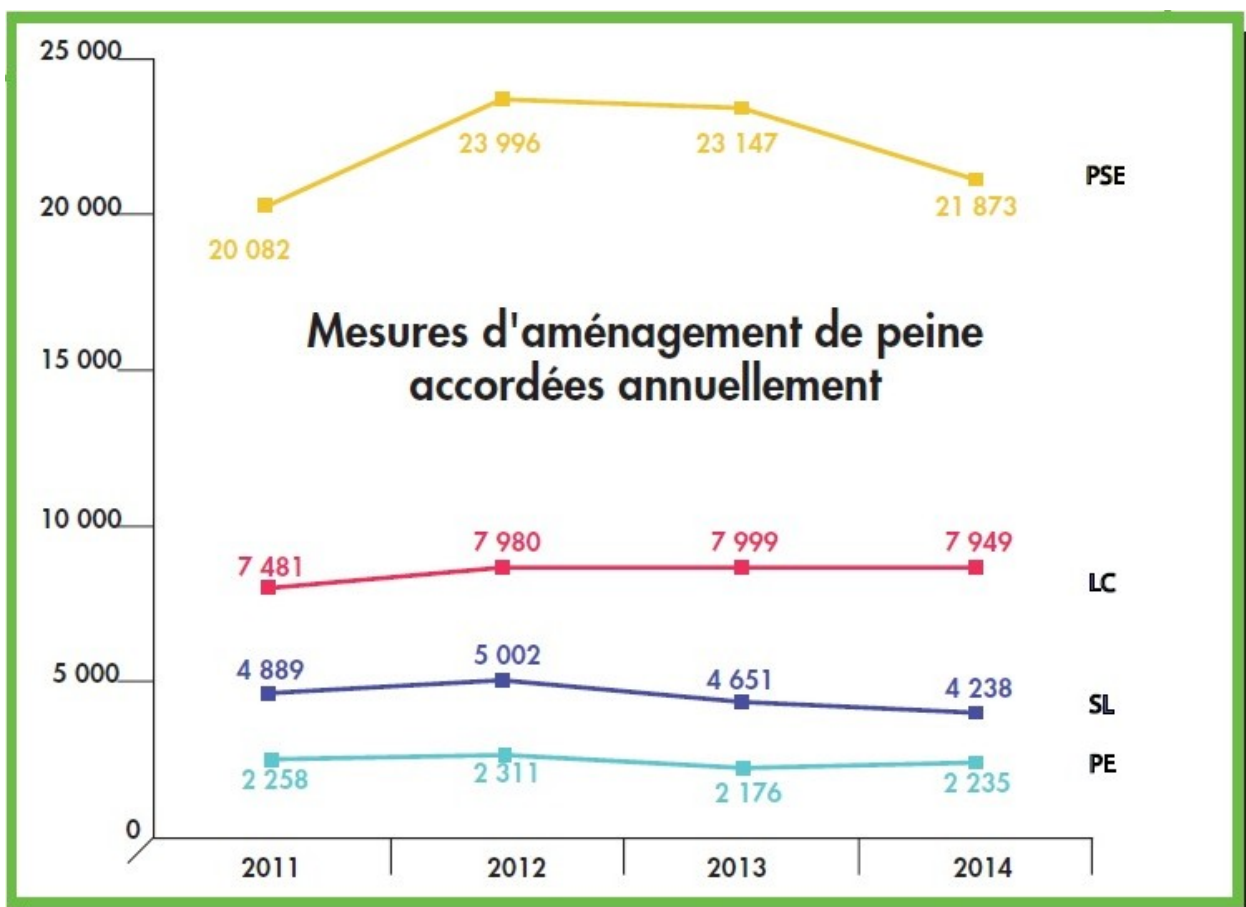
Graf 1: Podíl alternativních sankcí a nepodmíněného trestu odnětí svobody v letech 1995–2015

¹⁴⁹ Zdroj: ROZUM, Jan a kol. *Efektivita trestní politiky z pohledu recidivy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016, s. 19- 20.

¹⁵⁰ Tamtéž.

Graf 8 : Počty ukládaných alternativních sankcí ve Francii 2011- 2014

PSE = elektronický dohled

LC = podmíněné odsouzení

SL= polo-svoboda

PE= vnější umístění

Seznam použitých zdrojů

Monografie, komentáře, sborníky, učebnice

- ASHWORTH, Andrew. *Sentencing and Criminal Justice*. 5th edition. New York: Cambridge University Press, 2010. 468 s.
- BOULOC, Bernard. *Pénologie*. 4. vydání. Paris : Précis-Daloz, 2011, 537 s.
- HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníký slovník*. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009. 1481 s.
- HERZOG-EVANS, Martine. *Droit de l'exécution des peines 2016-2017*. 5. vydání, Paris: Dalloz, 2016. 1522 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016. 976 s.
- KASAL, Zdeněk. *Majetkový postih pachatelů trestné činnosti - ukládání peněžitých trestů v České republice*. Praha: Projekt na posílení systému boje proti korupci a praní špinavých peněz v České republice, 2015. 12 s.
- KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 968 s.
- LAVIELLE, Bruno, JANAS, Michael, LAMEYRE, Xavier. *Le Guide des Peines: Personnes physiques et morales, Prononcé, Exécution, Application, Extinction*. Paris: Dalloz, 2008. 1022 s.
- MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010. 640 s.
- NAVRÁTILOVÁ, Jana. In JELÍNEK, Jiří (ed).: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016. 976 s.
- PÚRY, František, VÁLKOVÁ, Helena. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 3632 s.
- ROBERT, Jaques-Henri. *Droit pénal général*. 6. vydání, Paris: PUF, 2005. 564 s.
- ROZUM, Jan, TOMÁŠEK, Jan, VLACH, Jiří, HÁKOVÁ, Lucie. *Efektivita trestní politiky z pohledu recidivy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. 110 s.

- ŘÍHA, Jiří. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád III. Komentář*. 7 vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 4720 s.
- SCHEINOST, Miroslav a kol. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. 178 s.
- SCHEINOST, Miroslav a kol. *Trestní sankce-jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. 118 a.
- SCHEINOST, M., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Sankční politika a její uplatňování*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. 197 s.
- SOTOLÁŘ, Alexander, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000. 468 s.
- ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. 464 s.

Odborné časopisy

- ALLARIA, Camille. Le placement sous surveillance électronique: espace et visibilité du chatiment virtuel. *Champ pénal/ Penal field*, 2014, č. 11, s. 11-37.
- BENAICHE, Lionel. Travaux d'intérêt général au lieu de la prison. *Etudes*, 1994, č. 3803, s. 333-342
- BIEDERMANOVÁ, Eva. Je možné resocializovat osoby ve výkonu trestu odnětí svobody, jsou standardizované programy zacházení účinné? *Trestněprávní revue*, 2013, roč. 12, č. 7 - 8, s. 180-183.
- CASTEL, Patrick. Diversité du placement a l'extérieur. *Déviance et Société*, 2001, č. 25, s. 53-73.
- GERMAIN, Guillaume, LASSALLE, Stéphanie. Stage de citoyenneté: une mesure inégale? *AJ Pénal*, č.11, 2014, 467-476 s.
- LEBUR, Célia: La semi-liberté, «c'est presque pire que la prison», *Libération*, 25.12.2012, s. 21-23.
- PORTELLI, Serge. Les alternatives à la prison , *Pouvoirs*, 2010, č. 135, s. 15-28.
- RAZAC, Olivier. La matérialité de la surveillance électronique, *Déviance et société*, 2013, č. 37, s. 389-403.

- VÁLKOVÁ, Helena a kol. Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí. *Fórum sociální práce*, 2016, č. 1, s. 9-38.

Právní předpisy

České

- Zákon č. 117/1852 Ř.z., zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Rozhodnutí prezidenta republiky č. 1/2013 Sb., o amnestii ze dne 1. ledna 2013
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení, ve znění pozdějších předpisů.
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 458/2009 Sb., kterou se stanoví denní sazba připadající na náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení a způsob úhrady, ve znění pozdějších předpisů.
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č.10/2000 Sb., o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, o výkonu rozhodnutí srážkami z odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení a o úhradě dalších nákladů, ve znění pozdějších předpisů.

Francouzské

- Code pénal, trestní zákoník, ve znění novely ze dne 4. března 2017.
- Code de procédure pénale, trestní řád, ve znění novely ze dne 2. března 2017.
- Zákon č. 2009-1436 ze dne 24. listopadu 2009, o trestech omezujících svobodu, čl. 68.
- Zákon č. 2003-495 ze dne 12. června 2003, o boji proti silničnímu násilí, čl. 5.

- Zákon č. 2000-516 ze dne 15. června 2000, o pomoci a podpoře obětem trestných činů, čl. 124-II.
- Nařízení č. 45-280 ze dne 22. února 1945.
- Nařízení č. 45-174 ze dne 25. února 1945.

Judikatura

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 1. 12. 2015 pod sp.zn. 7 Tz 19/2015

Internetové stránky

- Tiskové prohlášení policejního prezidia o vývoji kriminality v ČR [online]. policie.cz, 24. 1. 2017 [cit. 28. 1. 2017]. Dostupné na < <http://www.policie.cz/clanek/kriminalita-jiz-nekolik-let-klesa-a-stoupa-objasnenost-trestnych-cinu.aspx> >.
- Plné znění amnestie dostupné na < http://zpravy.idnes.cz/amnestie-vaclava-klause-z-ledna-2013-dl7-/domaci.aspx?c=A130101_134945_domaci_ven > [cit.dne 28. 1. 2017]
- Závěry kontrolní akce NKÚ z roku 2011, týkající se pohledávek spravovaných Vězeňskou službou ČR, dostupné na < <https://www.nku.cz/assets/media/informace-10-17.pdf> >.
[cit. 12. 2. 2017]
- ODRÁČEK, Vojtěch. *Český vězeň, sen zaměstnavatelů a noční můra pro státní pokladnu*. [online]. zpravy.tiscali.cz, 11. dubna 2016 [cit. 28. 1. 2017]. Dostupné na < <http://zpravy.tiscali.cz/cesky-vezen-sen-zamestnavatelu-a-nocni-mura-pro-statni-pokladnu-274249> >.
- Tisková zpráva Ministerstva spravedlnosti [online]. portal.justice.cz, 2. dubna 2016 [cit. 31.1.2017]. Dostupná < <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=5795&d=348218> >.
- HÝHLIKOVÁ, Lucie. Inštitút trestu domáceho väzenia ako alternatíva výkonu trestu odňatia slobody. *Právna revue*, 29. 5. 2015 [cit. 17.3.2017]. Dostupné na < <http://www.pravnarevue.sk/institut-trestu-domaceho-vazenia-ako-alternativa-vykonu-trestu-odnatie-slobody/> >.
- Tiskové oddělení MSp. *Náramky pro domácí vězení na dohled: výběrové řízení má svého vítěze* [online]. portal.justice.cz, 22. února 2017 [cit. 23. 3. 2017]. Dostupné na < <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5795&d=352981> > .

- KUBIŠTOVÁ, Pavla. *Smlouva na náramky pro vězně se zdrží. Zakázku zkoumá antimonopolní úřad* [online]. iDnes.cz, 24. 3. 2017 [cit. 24. 3. 2017]. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/tendr-naramky-pro-vezne-antimonopolni-dy2-/domaci.aspx?c=A170324_153623_domaci_pku>.
- HERZOG-EVANS, Martine. *Contrainte pénale: chemin de croix en vue pour le gouvernement pour en assurer le service apres-vente* [online]. Altantico.fr, 16.června 2014 [cit. 10. 3. 2017]. Dostupné na <<http://www.atlantico.fr/decryptage/contrainte-penale-chemin-croix-en-vue-pour-gouvernement-pour-en-assurer-service-apres-vente-martine-herzog-evans-1666315.html>>.
- Členěno po vzoru soudní praxe, přehled dostupný online na <<http://www.justice.gouv.fr/actualite-du-ministere-10030/peines-alternatives-a-lemprisonnement-et-amenagements-de-peine-16279.html>>.[cit. 12. 2. 2017]
- <<https://limprevu.fr/affaire-a-suivre/le-travail-dinteret-general-bien-en-peine/>> [cit. 24. 2. 2017]
- http://www.nsoud.cz/judikaturans_new/ns_web.nsf/print/Proverejnostamedia~TiskovezpravyNejvyssihosoudu~Tiskova_zprava_Penezite_tresty~ [cit. 20. 3. 2017]
- < <http://www.sensibilisation-securite-routiere.fr/>> [cit. 22. 3. 2017]
- Návrh zákona o rozpočtu na rok 2017, dostupný online na <<http://www.senat.fr/rap/a16-146-8/a16-146-85.html#toc54>>.[cit. 26. 3. 2017]
- <<http://www.bvoltaire.fr/philippebilger/christiane-taubira-au-detriment-communaute-nationale-democratie.106697>>. [cit. 27. 2. 2017]
- <<http://www.justice.gouv.fr/prison-et-reinsertion-10036/la-vie-hors-detention-10040/le-travail-dinteret-general-10031.html>> [cit. 26. 2. 2017]

Podklady pro statistickou část

- Studie SPACE I. dostupné online na <<http://wp.unil.ch/space/space-i/annual-reports/>>.
- Studie SPACE II. dostupné online na <<http://wp.unil.ch/space/space-ii/annual-reports/>>.
- Roční statistiky týkající se počtu uvězněných a vedených ve vězeňském rejstříku (stav k 1. lednu daného roku) vydávané pravidelně Kanceláří statistiky a studií Ředitelství trestní administrativy/ Statistique annuelle des personnes écrouées et détenues en France, dostupné online na <<http://www.justice.gouv.fr/budget-et-statistiques-10054/chiffres-cles-de-la-justice-10303/>>.

- Veškeré statistické informace týkající se uvězněných v ČR dostupné na < <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/> >.
- Statistiky kriminality dostupné na < <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2016.aspx> >.

Shrnutí

Práce je zaměřena na komparaci české a francouzské úpravy alternativních trestů k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Zabývá se téměř výhradně ukládáním trestů dospělým pachatelům. Pozornost je věnována hmotně-právním alternativám v užším smyslu, tedy trestu domácího vězení, obecně prospěšných prací, peněžitému trestu a podmíněnému odsouzení, včetně podmíněného odsouzení s dohledem. V rámci zkoumání francouzské úpravy jsou podrobněji rozebírány elektronický monitoring, obecně prospěšné práce, tzv. víkendové tresty, tedy polo-svoboda a umístění pod vnější dohled, a resocializační programy v gesci soudů, tedy stáže. V závěru jsou podrobně srovnávány statistiky obou zemí týkající se počtu odsouzených osob, zapojení probačních úředníků i efektivity ukládaných opatření, ze kterých by bylo možno čerpat inspiraci pro tuzemskou úpravu.

Cílem práce bylo ověřit, která ze srovnávaných zemí využívá alternativní sankce více, a zda vyšší využívání alternativních trestů vede ke snížení míry recidivy.

Summary

The dissertation is focused on comparison between Czech and French system of alternative measures to the unconditional sentence. It is dealing only with sanctioning of adults and it pays attention to substantive alternatives as house arrest, community services, fees and conditional release/parole with probation. In French context it is concerned with electronic monitoring, community service, so called week-end imprisonment as semi-liberty and treatment. The last section of study compares criminal statistics and tries to find legal inspiration.

The key point of dissertation was to verify if the using of alternatives measures can reduce the recidivism and if so, which country is more effective and open to these alternatives.

Seznam klíčových slov

Alternativní tresty

Komparace

Domácí vězení

Obecně prospěšné práce

Peněžitý trest

Podmíněné odsouzení

Probační a mediační služba

Víkendové tresty

Resocializační programy

Francie

Key words

Alternative punishments

Comparison

House arrest

Community service

Electronic monitoring

Conditional sentencing

Probation and Mediation Service

Weekend imprisonment

Treatment

France